БҮХЫ ОРОНОЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

39-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Бурдай обкомой, Улаан-Үдын горкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй орган

№ 155 (9909) | 1962 оной июлиин 3, вторник | Сэн 2 мүнгэн

Энэ зүблөөндэ хабаадагшад хүдөө нютагай бүхы ажалшадтай хамта хүдөө ажахын продуктнуудые бүри мүнөө жэлдэ нилээд ехэ долгохо бэзэ гэжэ партиин Центральна Комитет этигэн найдаһанаа мэдүүлнэ. Ехэ бэрхэшээлтэй, шухала хэрэгтэ, коммунис байгуулалтын хэрэгтэ амжалта түйлахыетнай хүсэнэб!

(Н. С. Хрущевой 1962 оной июнии 27-до хэлэһэн үгэһөө)

КОЛХОЗ, СОВХОЗУУДАЙ ҮЙЛЭДБЭРИИН УПРАВЛЕНИНҮҮДЫЕ БҮХЫ ХЭМЖЭЭГЭЭР БЭХИЖҮҮЛХЭ

Россин Федерациин түбэй районуудай үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэмэрилэгшэдэй Москва городто болоһон зүблөөн дээрэ 1962 оной июнии 27-до

нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгэ)*

Господин Ленин, бүхы ...дээ үзэг бэшэг мэдэг ...хо зорилго та табяабай... харин танайда ...ран...ууд үгы байнал! ...имэ...и харандаашууды бу... болохоб!—гэжэ Хэмер **(Зал соо шэмээтэ бо...**

...ии энэ америкаштай ...дамни, тэрэ фабрикые ...харах... зүбшөөлүгэ...йгаа, тэрэ фабрикые ха...а һаналаа ханаа, тии...рим үнинэй хүдэлмэри...аммерые үшөө мартаа...йһан дээрэһээ манай ...ай эзэн ерэбэл гэлсээ **...ал соо энеэлдээн боло...**

...ад үзыт, концесси бии ...ые В. И. Ленин зүбшөө...йгаа бшуу. Газар арен...бахые совет засаг зүб... байгаа гэжэ үбгэдүүд ... Али нэгэн шатада бат...ые заража байхашье ...одоггүй һэн. Нюдарган ...ул батрагуудтай байгаа. ...бии болгохо үедэ пар...арим гэшүүд маргажа ...юу хэжэ байна гээшэ... капиталистнуудта эсэр...мсэлэй үедэ бидэнэр шу...дхаруулаабди, тиигээд ...тэдэниие өөһэдөө ури...йнабди. Бидэнэр хай...абшанабибди: урагшаа ...гэдэргээ гү?! Орониие ...партиие манай вождь

В. И. Ленинэй хайшань хүтэлжэ ябаһые мүнөө бүгэдөөрэн харанат. **(Нэрьемэ альга ташалга).** Парти Ленинние зүбөөр ойлгожо, Ленинэй хойноһоо ябаһан байгаа. **(Альга ташалга).** В. И. Ленинэй үүсхэлээр манай гүрэнэй абаһан хэмжээн һайн үрэ дүн үгөө, энэ хэмжээн манай орондо социализмын илаха хэрэгтэ туһалаа.

Экономическа шэнэ политика гэдэргээ сухариһан ушар байгаа гү? Энэ хадаа капитализмда социализмын добтолго байгаа гэжэ мүнөө бүгэдэндэ элитэ! Шэнэ добтолго хэхынгээ урда тээ социализмын түлөө олон түмэн тэмсэлшэдые шэнээр жагсаан табихадаа, В. И. Ленин иимэ эрид шууд хэмжээнүүдые абадаг байгаал даа. Политикые тааруугаар бэелүүлгэдэ В. И. Ленинэй иимэ зоримгойгоор, бодолтойгоор хандадаг байһанһаа бидэнэр һургаал абаха ёһотойбди. **(Альга ташалга).**

Хүдөө ажахые хүгжөөн дэбжээхэ гээшэ бүхы партиин, бүхы арадай хэрэг гэжэ онсо...лон тэмдэглэһэн партиин XXI съездһээ хойшо колхоз, совхозуудай үйлэдбэриие хүгжөөхын тулада хэдэ хэдэн хойшо...

...луулашагүй хэмжээнүүдые абаха шухала гэжэ Центральна Комитет тоолоһон байна. Энэ хадаа тон шухала болоһон байгаа. Үнэндөөшье мал ажалай продуктнуудые ехээр абаха тумаа бүри ехэ гарзада орохобди гэжэ совхозой директорэй, колхозой түрүүлэгшын мэдэжэ байхада мяхан ехээр абтаха гээшэ аал?! Гарзын түлөө бидэнэр магтадаггүйбди, магтахашьегүйбди, харин шүүмжэлхэбди. Мяха ехээр абахые хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдые бидэнэр уряалнабди, харин тэдэнэр үйлэдбэреэ улам үргэдхэхэ талаар урмашалгүй байгаа бшуу! Эдэ һаад түбэгые зайсуулаагүй сагтаа бидэнэр мал ажал хүгжөөхэ замые сэбэрлээбди гэжэ тооложо шадахагүй байгаабди. Хүдөө ажахые хүгжөөн дэбжээхэ талаар партиин XXII съездын табиһан зорилгонуудые бэелүүлхэ эгээн эрхим һайн эрхэ байдал бии болгохын тулада эдэ һаад түбэгүүдые эгээл мүнөө сагта зайсуулха хэрэгтэй гэжэ би һананаб **(Альга ташалга).**

Энэ зорилгоор лэ хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүтэлбэрилгэ шэнэдхэн хубилгагдаһан байна.

Үйлэдбэриин управленинүүд, районой организацинууд

...о ажахын үйлэдбэриин ...эриие шэнэдхэн табилөө партиин Централь...митет юундэ иимэ орол...йгоор тэмсэнэб? Ушахадаа хүтэлбэриин хуу...зургаанууд хүдөө ажа...үгжөөхэ шухала эрилгэ...охилдодоггүй, тэрэниие ...өн дэбжээлгэдэ туһал...һөө гадна, харин хүдөө ...ын продуктнуудые бүри ...гээр абалгада һаад ушадаг байгаа. Нютаг нюта...ые хараада абаһан хүдөө ...хын үйлэдбэриие хүтэлбэ...эг гол ёһон, нютаг нюта...та үндэһэлхэ ябадал ур...ь бии байгаа, үнөөшье ...им тэдыгээр үлөө. Үйлэдбэ...н тала хаража, хүдөө ажа... хүтэлбэрилдэг болохо ...бди. Колхоз, совхозуудай ...эдбэриие хүтэлбэрилхэ зо...гтой аппарат бии болохо ...хала.

...Районние абаад үзыт. Энэ ...аа хүдөө ажахын һалбари ...оно гээшэ аал? Үгы. Район ...аа тусхай газар нютагай ...заргаанай түб болно. Тии...һээ район бүхэндэ зүбэй га...райхи шэнги шаҗ захир...һнай бүхы органуудай бай... КПСС-эй Центральна Ко...едэй нэгэдэхи секретарь ...ии, партиин райком нэгэдэ...и секретарь бии, Центральна ...митедтэ ондоо секре...арьнууд бии, райкомдо баһал ...ндоо секретарьнууд... Ма...айда хүдөө ажахын министр ...ии, районой газар таһагые ...аагша һая бологотии бай...гаа; түбтэ элүүр ямгаалгын министр бии, районуудта элүүрые хамгаалгын өөһэдын министрнүүд — район элүүрые хамгаалгын ...гуудые даагшанар бии. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Республикада автомобильна транспортын, шоссе харгынуудай министерство бии, тиихэдэ ...гүйсэдкомуудай дэргэдэ ...ы зам барилгын зохихо таһагууд бии байдаг. Тобшоор хэлэдэ, хүтэлбэрилгын талаар нютагай захиргаанай гол ёһо баримталагдана. Районо ямар юумэн үгыб? Хүдөө ажахын үйлэдбэриин түлөө харюусадаг хүнүүд тэндэ ажал хэрэгээ һайнаар м..., колхоз, совхозуудые бэрилдэг, колхоз, совхозой үйлэдбэриин шухала асуудал-

...нуудые шиидхэдэг иимэ нэрэ хүндэтэй орган тэндэ үгы.

Эндэ үгэ хэлэгшэдэй нэгэн иигэжэ тэмдэглээ. Райком зүблөө зарлажа, тэрээндэ 400 хүниие уряад, колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ эгээн лэ юрэнхы заабари заахяа үгэнэ. Райкомдо зүблөөнэй болоһоной һүүлээр, райгүйсэдком заабол зүблөө зарладаг. Хэрбээ райкомой 400 хүниие уридаг һаань, райгүйсэдкомдо үсөөн хүниие суглуулжа болохогүй, тиимэһээ 450 хүниие уридаг. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Хүдөө ажахын талаар зорилгонууд тухай райкомой секретарь элидхэл хэдэг, тиихэдэ райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ энээниие дабтадаг байна. Районой организацинууд шиидхэбэринүүдые баталан абадаг яажа хүдэлмэрилхэ тухай заабаринуудые үгэдэг. Зүгөөр эдэ заабаринуудыень хэн бэелүүлдэг бэ, ажал хэрэгые хэн эмхидхэжэ шадахаб? Иимэ орган манайда байгаагүй. Тиимэһээ иимэ ушар болодог һэн: хэды шэнээн сагай үгэрһэн хойно дахяад зүблөөн зарлагдажа, иигээд лэ ажал хэрэг һайнаар ябаха бэзэ гэжэ тоолон, нэгэндэ уридшалан һануулга соносходог, нүгөөдэ зэмэ тоходог байгаа бшуу. Зүгөөр саг үнгэрдэг байгаа, теэд ажал хэрэгэй байдал иимэ ехээр хубилдаггүй һэн. Дахин зүблөөн гү, али заседани зарлагдажа, заабари дүүргэгүйн түлөө, мүнөө манайда хэлсэдэгэй ёһоор, хэн нэгэндэ шанга зэмэ тохожорхидог байна. **(Зал соо шэмээтэй боло).**

Минии иимэһые зүбөөр ойлгогты. Районуудай бүхы хүдэлмэрилэгшэдые муушалха гэжэ би огтоошье оролдоногүйб. Манай партиин агууехэ түсэбүүдые бэелүүлхын тулада партиин райкомууд, райгүйсэдкомууд ехэ юумэ хээ. Зүгөөр шэнэ, хубилаад байһан ехэ байдалда хүтэлбэрилгын хуушанай эмхинүүд болон ажалай методууд, улам ехэ болоһон зорилгонуудта тааралдахаяа болёод байна.

Хүдөө ажахые хуушанай арга методуудаар саашадаа хүтэлбэрилжэ болохо гү? Үгы, болохогүй.

Сасуулжа үзэхын тулада промышленна үйлэдбэриие абаад үзэе. Эндэхи байдал тад ондоо. Заводто директор, главна инженер бии, энэ заводой хүдэлмэришэдһөө бү-

...райдаг партийна организаци бии, тиигээд тэдэнтэй хамта үйлэдбэриингөө аша туһые харалсажа байдаг. Республикын гү, али союзай хүтэлбэрилхы органуудһаа абтаһан заабаринуудта үндэһэлэн үйлэдбэриин түсэбүүдые тодорхойлдог, предприятинуудай хүдэлмэри залан шэглүүлдэг арадай ажахын совет областьдо бии. Үйлэдбэриин тала баримталагдажа, промышленна үйлэдбэри хүтэлбэрилэгдэдэг болоно бшуу. Үйлэдбэриин хүдэлмэри эмхидхэлгые, тэрэнэй технологиие сахингүй байха эрхэ хэндэшье үгтэдэггүй. Энээниие сахяагүй хүн хэһээгдэдэг.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүтэлбэрилгэ тад ондоо байдалтай. Хүдөө ажахы харгын хажууда ургажа байһан горох шэнги: ябаһан лэ хүн тэрэниие таһалдаг. Тиихэдэ тулюур туйган хүн бүхэншье хүдөө ажахын мэргэжэлтэ гээшэб гэжэ өөрыгөө тоолодог. Хартаабхашье эдидэг хүн тэрэниие ургуулжа шададаг хүм гэжэ өөрыгөө тоолодог. **(Зал соо шэмээтэй болоно, альга ташалга).**

Жэшээлхэдэ, автомобильна заводто иимэ юумые таанад оройдоошье үзэхэгүйт. Автомобиль үйлэдбэрилгэдэ хамаатай бэшэ, городой хүнһөө заводто ошожо, автомобиль бүтээлсэжэ шадаха гүт гэжэ асуугаад үзыт. Тэрэ хүн таанадта иигэжэ харюусаха: энэ хэрэгые мэдэхэгүйб, ошохошьегүйб.

Хүдөө ажахы тухай хөөрэлдөөнэй болоо һаа, олон хүн иигэжэ харюусаха: хүдөө ажахые мэдэхэбди, үбгэ эсэгынгээ, хүгшэн эжынгээ огород соо хүдэлхые харагша һэмди, өөһэдөөшье огородто хүдэлөөбди, мүнөө хартаабха һуулганабди. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Хараад үзыт, тэрэ хартаабха таридаг хадаа хүдөө ажахые һайн мэдэхэ хүм гэжэ тоолоод, колхоз, совхозуудта заабари үгэхөөр бэлэн байдаг.

Хүдөө ажахые хүтэлбэрилгэ орёо хэрэг гэжэ бидэнэр бултадаа мэдэхэ ёһотойбди. Хүтэлбэрилхын тулада эрдэм ехэтэй, дүршэлтэй байха хэрэгтэй. Хүдөө ажахын үйлэдбэриин технологи промышленна үйлэдбэриин технологи шэнги мүн лэ орёо юм. Тиимэһээ ажахые мэргэжэл шадабаритайгаар, һайнаар, нүлөө ехэтэйгээр хүтэлбэрилхэ шухала.

Үйлэдбэриин тала баримталан, хүдөө ажахые хүтэлбэрилдэг болоходоо энээниие түйлажа шадахабди.

Партиин Центральна Комитет хадаа эгээл иимэһээ хүдөө ажахын шэнэ органуудые —үйлэдбэриин управленинүүд гэжэ нэрлээ, тэдэндэ өөһэдынь технологуудые — агрономуудые, инженернүүдые, зоотехнигүүдые үгөө. Инспектор-эмхидхэгшэ хадаа үйлэдбэриин управлениин технолог болоно гээшэ. Хүтэлбэрилгын эдэ органуудые эгээн лэ ехэ шадабаритай мэргэжэлтэдээр хангаха шухала.

Владимирска областиин Ковровско үйлэдбэриин управлениин инспектор-эмхидхэгшэ нүхэр Рычаговой үгэ хэлэхые бидэнэр бултадаа һаналаа ханангяар шагнаабди. Бодото хэрэг тухай тэрэ һайнаар хэлээ. Залуу хүн, агроном-экономист, һү багаар һаажа абадаг колхоздо ерээ, тиигээд колхозой ямар шалтагаанһаа гээгдэдэг байһыень тодоруулаа. Фермэдэ ажал хүдэлмэри хангалтагүйгөөр эмхидхэгдэһэн байгаа. Ээзэн бусаар хандалгые зайсуулгадань инспектор туһалаа, нэмэлтэ түлбэриин гурим, эрхим хүнүүдые урмашуулха хэмжээнүүдые правленитэй хамта зохёогоо. Фермын ажал хэрэг амжалтатайгаар бүтэдэг болоо. Инспектор-эмхидхэгшэ бүхэн иимэ тодорхой хүдэлмэри хэхэ ёһотой.

Хэн хэнэйнгээ мэдэлдэ байхаб, үйлэдбэриин управленинүүдые хэн хүтэлбэрилхэб, колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин байдалай түлөө үйлэдбэриин управленинүүд ямар харюусалгатай байхаб гэжэ үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй болон районуудай организацинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй хоорондо гарадаг арсалдаануud тухай асуудалнуудта саашадаа тогтожо хэлэхыем зүбшөөгыт.

Үйлэдбэриин управленинүүд ямар һуури эзэлхэ ёһотойб, районуудай организацинуудай үүргэ ямар байхаб гэһэн хөөрэлдөөнүүд хадаа гол шухала асуудал мүн. Манай зарим хүдэлмэрилэгшэд энэ асуудалаар ямаршьеб, хүсэд тодорхой бэшэ хараа бодол баримталдаг байна. Тэдэнэр үйлэдбэриин управленидэ һүгэдөөд, райкомдо мүн лэ иигэжэ һүгэдэн дохижо харюусадаг байгаа. Зүгөөр хэрэгэй бодото удхыень иигэжэ һүгэдэлгэ эли болгожо шаданагүй бшуу! Тиимэһээ энэ асуудал үшөө тодо бэшэ байһаар, олон хүдэлмэрилэгшэд энэ талаар горьтойгоор тархяа эрьенэ.

Житковичска нютагай үйлэдбэриин управленидэ Гомельскэ обкомһоо байдаг парторг нүхэр Адамовичһаа партиин Центральна Комитедтэ ороһон бэшэгые уншахыемни зүбшөөгыт. Тусхайлбал, тэрэ иигэжэ бэшэнэ:

«Колхоз, совхозуудые хүтэлбэрилгын мүнөөнэй гуримай үедэ зэргэшэлдэхэ, үйлэдбэриин управленинүүдэй орондо хүдэлхэ ябадал зайсуулхань бэрхэтэй байна. Хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүтэлбэрилгэһөө партиин районой комитедүүдые, райгүйсэдкомуудые холодуулха, колхоз, совхозуудтахи ажал хэрэгэй ямар байһанай түлөө харюусалгаһаа тэдэниие зайсуулха аргагүй байна. Тиимэһээ райкомууд болон райгүйсэдкомууд үйлэдбэриин управленинүүдтэй нэгэн доро хүдөө ажахын үйлэдбэриин олон асуудалнуудые урда мэтэ шиидхэнэ, тиихэдээ зарим ушарта «ёһотойл ажахын болон жэжэ асуудалнууд» гэдэгые шиидхэлсэнэ. (Жэшээлхэдэ, райкомой секретарь нүхэр Рябцов хүдэлмэрилэгшэдэй нэгэндэ тэргын мөөрэ, шиинэ бүтээхые, хоёрдохидонь буртаг үбһэ түүхэ хэрэгсэл бэлэдхэхэ гэхэ мэтые даалгадаг).

Нюуһанайшье хэрэггүй даа, хүдэлмэридөө зэргэшэлдэхэ, бусайдаанай гараха ябадал үсөөрхэгүйһөө байтагай, бүри олошорно. Жэшээлхэдэ, Житковичска районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо үйлэдбэриин управлениин мэргэжэлтэд—агроном, инженер, инструктор, бусад хүдэлмэрилэгшэд дутаһан, үрэһэ зөөжэ асарха, техникэ заһабарилха асуудалнуудые хэдэн үдэрэй турша соо шиидхээ, коммунистнуудай болон колхозой эдэбхитэдэй хабаадалгатайгаар колхозой правлениин үргэн заседани үнгэргөө.

Оройдоол гурба-дүрбэн хоногой үнгэрөөд байхада, «хабарай тарилгада бэлэдхэлэй ямараар хэгдэжэ байһан тухай» асуудал зүбшэхэ зүйлтэйгөөр райкомой бюро болožо, мүн лэ энэ колхозые партиин райком шагнаһан байгаа. Райкомой бюрогой тогтоол управлениин мэргэжэлтэдэй хабаадалгагүйгөөр зохёогдоһон дээрэһээ юрэнхы удхатай байжа, «хабарай тарилгын хүдэлмэри шангадхахыень уялгалха», «...колхознигуудай дунда хүдэлмэри шангадхахыень уялгалха» гэхэ мэтээр тэрээн соонь бэшэгдэһэн байгаа. Нэгэ үдэрэй үнгэрөөд байхада мүн лэ энэ асуудалаар колхозуудай нэгэн райсоведэй гүйсэдкомдо дуудагдаһан байха юм.

Райкомууд болон райгүйсэдкомууд хадаа өөһэдынгөө заседанинууд дээрэ колхоз, совхозуудай хүдэлмэриин элдэб асуудалнуудые хаража үзэхэ ёһотой, зүгөөр мүнөө управленинүүдтэ мэргэжэлтэдэй бии байгаа хадань эдэ асуудалнууд райкомууд болон райгүйсэдкомуудта бүри гүнзэгыгөөр, бүри ехэ шадабаритайгаар хаража үзэгдэхэ, эдэ асуудалнуудые бэлэдхэлгэдэ управлениин мэргэжэлтэд заатагүй хабаадуулагдаха ёһотой гэжэ би тоолоноб гээд нүхэр Адамович бэшэнэ.

Бүри тодоор хэлэбэл, хүдөө ажахын үйлэдбэриин шухала асуудалнуудые управленинүүд, районуудай партийна болон советскэ органуудай үзэмжэдэ табиха зэргэтэй. Тиигэбэл, асуудалнууд бүри шадабаритай һайнаар хаража үзэгдэхэ, хэмжээнүүд абтаха болоно.

Тэрэшэлэн колхоз, совхозуудай хүдэлмэриин зарим асуудалнуудаар управлениин начальнигай гү, али мэргэжэлтэдэй элидхэлнүүд партиин райкомуудай пленумүүд гү, али районно Соведүүдэй сессинүүд дээрэ шагнагдадаг байгаа һаа, зүбтэй байна».

Нүхэр Адамовичай бэшэг соо хоёр асуудал табигдана. Тэдэниие алад гаража болохогүй.

Нэгэдэхеэр, партиин райкомууд болон райгүйсэдкомууд хадаа үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэдтэй нэгэн доро ажахын асуудалнуудаар колхозуудай түрүүлэгшэнэрэй, совхозуудай директорнүүдэй зүблөөнүүдые урда мэтэ зарлажа, үйлэдбэриин управленинүүдэй шиидхэхэ ёһотой асуудалнуудые хаража үзэхые һэдэнэ гэжэ нүхэр Адамович баталан хэлэнэ.

Ямар юумэн болоно гээшэб? Колхозой түрүүлэгшын элидхэлые түрүүн үйлэдбэриин управленидэ шагнана, удаань мүн лэ энэ асуудалаар тэрэниие партиин райком болон райгүйсэдком дуудадаг байна.

Колхоз, совхозуудта үйлэдбэриие сэхэ эмхидхэхэ асуудалнуудые шиидхэхын тулада хүтэлбэрилгын шэнэ органуудые парти байгуулаа, теэд эдэ органуудые зарим райкомууд хойрог нобшо зургаан болгохые һэдэнэ. Энэ хадаа хүтэлбэриин гол ёһонуудые хазагайруулһан, хүдөө ажахын хүтэлбэрилгые шэнэдхэн хубилгаха асуудалнуудаар партиин гаргаһан шиидхэбэринүүдые ойлгоогүй ябадал болоно.

Ажал хэрэгэй хоёрдохи талань нүхэр Адамовичай бэшэг соо харагдана. Управленинүүдэй начальнигуудай элидхэлнүүдые райкомуудай пленумүүд болон райсоведэй сессинүүд дээрэ шагнахые тэрэ дурадхана. Тиихэ зуураа райкомой бюродо болон райгүйсэдкомуудай заседани дээрэ харахын тула хүдөө ажахын талаар материалнуудые управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй бэлэдхэжэ, райкомуудта, райгүйсэдкомуудта үгэхэ тухайшье асуудал тэрэ табина.

Иимэ хараа бодол тон буруу. Үйлэдбэриин управленинүүд хадаа нэгэ гү, али хэдэн районуудые хангадаг байһанһаа дулдыдангүйгөөр, районуудай организациин орган болохогүй гэжэ хүдөө ажахы хүтэлбэрилгые шэнэдхэн хубилгахадаа партиин Центральна Комитет онсолон тэмдэглээ һэн.

Хэрбээ нүхэр Адамовичай бэшэһэн замда орохо болоо һаа, бидэнэр үйлэдбэриин управленинүүдые усадхаха, тэдэниие райгүйсэдкомуудай урдань байһан газарай таһагууд, районуудай организацинуудай хамһабариин канцеляринууд болгожорхихо байнабди. Тиигэбэл хүдөө ажахыда горьтой хохидол ушаруулагдаха болоно. Иимэ хараа бодолой партиин Центральна Комитедтэ дэмжэгдэхэгүй байһаниинь ойлгосотой.

Үйлэдбэриин управленинүүдэй болон районуудай организацинуудай хоорондохи харилсаанай асуудалнуудые эли тодо болгоё.

Манайда үйлэдбэриин управлени, парторг бии, райгүйсэдком, партиин райком бии. Үйлэдбэриин управленинүүдэй начальнигуудые дуудажа асараад, хүдэлмэри тухайгаа тоосоогоо үгэ гэжэ тэдэндэ хэлэхэдээ, районуудай хүтэлбэрилэгшэд зүб юумэ хэнэ гээшэ гү?

Үгы, тэдэнэр буруу юумэ хэнэ гээшэ. Үйлэдбэриин управленинүүдые али болохоор бэхижүүлхэ, хүдөө ажахые хүтэлбэрилгын түлөө тэдэнэй харюусалгые дээшэлүүлхэ талаар партиин хараа шэглэлдэ тэдэнэй ябуулга тааралданагүй.

Колхоз, совхозуудай үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ гол шухала, гансахан лэ орган хадаа үйлэдбэриин управлени болоно гэһэн партиин Центральна Комитедэй шиидхэбэри тухай сэхэ хэлэхэ, хэлэхэһээ гадна, тэрэниие бэелүүлхэ хэрэгтэй. Үйлэдбэриин управлени хадаа райондо хэнэйшье мэдэл доро байхагүй, хэнэйшье үмэнэ тоосохогүй ёһотой, харин областиин, хизаарай республикын дээдэ партийна болон советскэ органуудта мэдэлтэй байха. Партиин райкомуудшье, райгүйсэдкомуудшье үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэридэ хамааралсаха ёһогүй. Энээниие һайн мэдэхэ хэрэгтэй.

Нүхэдүүд, ...хэрбээ н...тагуудта хүдөө ажахы хүтэлбэрилгын хоёр захиргаа би...нэрэй б...игуулаа һаамнай, хэрбээ үйлэдбэри хүтэлбэрилые управленинүүдтэ, мүн районуудай организацинуудта даалгаа һаамнай, хүдөө ажахын үйлэдбэриин ямар байдалтай байһанай түлөө харюусаха хүнүүд олдохогүй болоно. Хүдөө ажахые хүтэлбэрилхэ органууд райкомуудта, райгүйсэдкомуудта үгы гэжэ таанад мэдэнэт. Хүдөө ажахые хүтэлбэрилхын тулада үйлэдбэриин управленидэ мэргэжэл ехэтэй аппарат—управлениин начальник, обкомой, крайкомой гү, али ЦК-гай парторг, бүлэг мэргэжэлтэдтэй главна агроном, бүлэг инженернүүдтэй главна инженер, зоотехник, түсэблэлгын талаар мэргэжэлтэд, инспекторнүүд-эмхидхэгшэд, комсорг бии. Эдэ хүдэлмэрилэгшэд хэнэй мэдэлдэ байдаг бэ? Үйлэдбэриин управлениин мэдэлдэ байдаг. Тэдэнэр хэнэй үмэнэ тоосоогоо хэнэб? Районно организацинуудай үмэнэ бэшэ, харин үйлэдбэриин управлениин үмэнэ тоосоогоо хэнэ. Үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ талаар колхоз, совхозуудай партийна организацинуудта хэн заабари захяа үгэхэ ёһотойб. Союзна республикануудай компартинуудай ЦК-нууд, партиин крайкомууд болон обкомууд үйлэдбэриин управленинүүдтэхи өөһэдынгөө парторгнуудаар дамжуулан захяа заабари үгэхэ ёһотой. Нүхэдүүд, энээниие һайса мэдэхэ хэрэгтэй. Энээнгүйгөөр ажахые зүбөөр хүтэлбэрилхэ аргагүй, һайн хүтэлбэри хангагдахагүй, хүдэлмэри жэгдэ һайнаар ябахагүй. **(Альга ташалга).**

Үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэд—управлениин начальник, парторг, комсорг, инспекторнүүд-эмхидхэгшэд болон бусад хадаа колхоз, совхозуудай үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ үүргэтэй гол хүдэлмэрилэгшэд болоно, хүдөө ажахын продуктнуудые бүри ехээр абаха хэрэгтэ тэдэнэр өөһэдынгөө үүргэ дүүргэхэ ёһотой.

Нүхэдүүд, райкомуудай секретарьнууд, зүблөө зарлалгаар колхоз, совхозуудай үйлэдбэриие мүнөө хүтэлбэрилхын аргагүй. Энээниие ямаршьеб шата гэжэ нэрлэжэ болохо байгаа һаань, энэ шата мүнөө үнгэрөөд байна. Гансахан лэ зүблөө зарлаха аргаар хүтэлбэрилхэ гэһэн һэдэлгэ хадаа харюусалгагүй ябадал гаргалга болоно.

Мүнөө манайда үйлэдбэриин управленинүүд байгуулагдаа. Үйлэдбэриин управленинүүдтэ инспекторнүүд-эмхидхэгшэд бии, тэдэндэ тусхай колхозууд болон совхозууд даалгажа үгтэнхэй. Инспекторнүүд-эмхидхэгшэд үйлэдбэриин ямар байдалтай байһанай түлөө харюусалгатай.

Үйлэдбэриин ямар байдалтай байһанай түлөө нэн түрүүн совхозуудай директорнүүд, колхозуудай түрүүлэгшэнэр болон правленинүүд, үйлэдбэриин управлениин үмэнэ хамагай түрүүндэ харюусалгатай, тэдээнһээ гадна инспектор-эмхидхэгшэ харюусалгатай байһаниинь мэдээжэ.

Тиимэһээ зарим ушарта харюусалгагүй шашалдаанай болодог зүблөөнүүдээр дамжуулангүйгөөр, бодотоор хүтэлбэрилдэг болохоор болоо гэжэ дабтажа хэлэнэб. Колхоз, совхозуудта ошожо, үйлэдбэри дээрэнь директортэй, агрономтой, колхозой правленитэй хамта ажал хэрэгыень һайса мэдээд, мүнөөнэй эрилтэдэ тааралдахаар үйлэдбэриие эмхидхэхэ хэрэгтэй. Үйлэдбэриин ургалта, продукциин өөрынь үнэ болон шанар, ажал багаар гаргашалдаг болохо тухай эндэ хэлэнэб.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриин асуудалнуудаар юрэнхы хөөрэлдөөнүүд хадаа урагшагүй хооһон хэрэг болоно. Үнэндөө энэ хадаа зүблөө хэнэбди, тоосоо шагнанабди, зүгөөр хэлэгдэһые дүүргэхэ гү, али

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

*) Эхиниинь ай газетын июли-эй номерт

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ХЭЛЭҺЭН ҮГЫН ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ

(Эхиниинь 1-дэхи нюурта)

дүүргэнишьегүй байжа шадахаб гэһэнийү болоно бшуу. Үйлэдбэридэ шэнэ юумын ямараар нэбтэрүүлэгдэжэ байһые шалгадаг аппарат манай хүдөө ажахыда мүнөө хүрэтэр байгаагүй юм.

Партиин Центральна Комитет хадаа иимэ харюусалгагүй ябадал зайсуулхые хүсэнэ, тиимэһээ колхоз, совхоз бүхэнэй ажал хүдэлмэриин түлөө харюусаха хүнэй бии байхын тулада хүдөө ажахые хүтэлбэрилхэ бүри тодорхой һайн эмхинүүдые бии болгоо.

Хэрбээ райком үйлэдбэриин асуудалнуудые шиидхэлгэдэ хамааралсахагүй байгаа һаа, юу хэхэ ёһотой гээшэб?—гэжэ партиин райкомуудай секретарьнууд хэлэжэ шадаха байна. Энэ хадаа табигдаха ёһотой, зүб асуудал болоно. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Ингэжэ сэхэ хэлэхээр болоо гээшэ ха: районуудай мүнөөнэйнгөө түхэлөөр үлэһэн ушар хадаа саг зуурын үзэгдэл болоно. **(Зал соо шэмээтэй болоно. Удаан альга ташана).**

Хүдөө ажахые хүтэлбэрилхэ шэнэ эмхинүүдые КПСС-эй Центральна Комитедэй баталан абахада, захиргаанай районууд боложо хубаарилга тухай асуудалые һаяшагаар шиидхэхэ шухала гэжэ бидэнэр урид харaһан байгаабди. Зүгөөр тиихэдэ эсэсэй шиидхэбэри абаха аргагүй байгаа. Хабарай тарилга эхилээд, үйлэдбэриин управлениинүүд ушөө байгуулагдаагүй байгаа. Тэрэ үедэ партиин райкомуудые болон райгүйсэдкомуудые һуладхаха гээшэ эгээн харюусалгатай үедэ таараагүй балар ябадал гаргаһантай адли болохо байгаа.

Һанажа байһанаймнай ёһоор, үйлэдбэриин управлениинүүд, партиин райкомууд болон райгүйсэдкомууд хабарай тарилгые һайнаар эмхидхээ. Ургаса хуряаха, хүдөө ажахын продуктнуудые бэлэдхэхэ үедэ бидэнэр мүнөө орожо байнабди, тиигээд намарай тарилга хэхэ саг тулажа ерэхэ. Хүдөө ажахын эдэ нухалын шухала хүдэлмэриие эмхитэйгээр үнгэргэхэ хэрэгтэй.

[illegible] саашанхи хараа замнай [illegible]?

Энэ асуудалаар бидэнэр КПСС-эй ЦК-гай Президиумдэ зүбшэл хээд, иимэ шиидхэбэри баталан абахаар эрхэ байдал мүнөө бии болоо гэһэн тобшолол хээбди: магад партиин райкомуудай нэгэдэхи секретарьнуудые үйлэдбэриин управленидэхи обкомой, крайкомой гү, али ЦК-гай парторгнуудай орлогшонороор районойнь колхоз, совхозуудай талаар баталжа болоно, тиигэбэл тэрэ тэндээ секретариинь болохо байна. Иимэ юумэ хээд байбал, партиин райкомууд өөһэдыгөө нэгэдэхи секретарьнуудаар дамжуулан зохихо һуурияа эзэлжэ шадаха болоно. **(Удаан альга ташалга).** Тиихэдэ, хэн хэнэйнгээ мэдэл доро байхаб гэһэн арсалдаан гарахаяа болихо бшуу. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Парторгнуудта орходоо бэрхэ, бүри һайн бэлэдхэлтэй райкомой секретарьнуудые парторгнуудаар баталхада, тэрээнһээ бага бэлэдхэлтэй парторгые орлогшонь болгоходо хожомдоогүй ха юм. Тобшоор хэлэхэдэ, эдэ бүгэдэ бидэнэй ямар хүн тухай хэлсэжэ байһанһаа, ямар нэгэн хүдэлмэрилэгшын хэр зэргын бэлэдхэлтэй байһанһаа дулдыдаха байна. Зүгөөр хараа шэглэлнай эли тодо—үйлэдбэриин управлениинүүдые бэхижүүлхэ, парторгнуудай үүргые дээшэлүүлхэ, үйлэдбэриин хойшолуулшагүй асуудалнуудые шиидхэлгэдэ колхоз, совхозуудай партийна организацинуудай ажал ябуулгые парторг залан шэглүүлхэ үүргэтэй гэжэ һанажа ябаха шухала.

Саашадаа, багсаахада, үйлэдбэриин управлениинүүдэй хэмжээн дотор захиргаанай районуудые бэхижүүлхэ хараа шэглэл баримталбал таарамжатай.

Яахадаа иимэ юумэ хэхэ хэрэгтэйб? Революциин урда тээхи Росси тосхон волость, уезд, губерни боложо захиргаанай талаар хубаарилагдадаг байгаа гэжэ мэдээжэ. Тэрэ үедэ тосхондо засагай ямар органууд байдаг, тэдэнь хэдһээ бүридэдэг байгааб? Староста, татари татагша. Саашадаа волость болодог һэн, волостьдо старшина, бэшээшэ, бусад бии байгаа. Тэдэнэй тушаалнуудай нэрые мэдэнэгүйб. Юуб гэхэдэ, тосхонһоо гаража ошохо зорилгоор паспорт гуйхын тулада волостьдо бүхы наһан соогоо нэгэ дахин ошоһон байнаб.

Революциин һүүлээр нэгэ хэдэн саг соо манайда захиргаанай талаар хубаарилга хуушаараа үлэһэн байна. Засагай орган хадаа тосхондо хүдөөгэй совет, волостьдо—волостной совет байһан юм. Хожомынь районууд бии болгогдоо һэн.

Мүнөөнэй район волостьһоо ехэ. Район хоорондын үйлэдбэриин управленидэ ородог газар нютагууд урдын уездын тухай болоно. Урдын Дмитриевскэ уезд, мүнөөнэй үйлэдбэриин управлениин газар нютагуудтай тухайтай болоно аа гү гэжэ тоггоохын тулада Курска областиин Дмитриевскэ район тушаа мэдээнүүдые үгэхые бии захиһан байгааб. Революциин урда тээ Калиновка тосхон Ольховско волостьдо ородог байгаа, энэнь тосхонһоо 12 модондо байдаг һэн. Мүнөө Калиновка Хомутовска районой ородог, тэрэнэй центрынь тосхонһоо дүрбэн модондо байдаг. Яахадаа Ольховка бэшэ, харин Хомутовка районой центр болоһон байгааб? Ушарынь хадаа Хомутовкада помещигэй буусын байһан дээрэһээ, тэндэ таарамжатай гэр байра бии байгаа бшуу. Тиимэһээ район Хомутовка дээрэ байража̧һан байна.

Би революциин хойто тээ тэндэ ошоходоо гансал помещигэй бууса хараа һэм. Ондоо бүхы юумэнүүдынь һандаргагдаһан байгаа. Тиихэдэ тэндэ адуу моридой, хонидой тон һайн байранууд бии байжа, буусань шулуун ханаар хорёологдоһон байгаа. Ямаршье техникэгүйгөөр бултыень задалаа. **(Шэмээтэй болоно).**

Мүнөө районийнь хуушанай үеын гурба-дүрбэн волость шахуу болоо. Тэрэ үедэ Дмитриевскэ уезд байһан юм. Тэндэ 318 мянган гектар газар бии байгаа. Урданай уездын байһан газартахи мүнөө үеын үйлэдбэриин управлени 447 мянган гектар газартай.

Революциин хойто тээ манайда хуушанай захиргаанай хубаарилга үлөө гэжэ хэлэгдээ һэн. Удаань багахан районуудые бии болгоо. Энэнь тэрэ үедөө зүб байһан юм. Хүдөө нютагтахи кадрнууд һула байгаа. Хэлхээ холбооной хэрэгсэл үгы байгаа. Телефоншье байгаагүй юм. Гол түлэб ябагаар, морёор ябажа, хэлхээ холбоон бэелүүлэгдэдэг байһан юм. Тэрэ үедэ би Донбасста Марьинска райкомой секретарь байһанаа һананаб. Манайда нэгэл морин байгша һэн. Зарим сельсоведүүд телефонгүй байгаа. Автомашинануд тухай бодоодогшьегүй һэмди. Автомашинатай болохо тухай хэн нэгэнэй хэлээ һаа, буржуазна үлэгдэл гэжэ хэлэхэ байгаа. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Тэрэ үеын хэлхээ холбооной болон транспортын зүйл гэхэдэ: сарнууд, морид байһан юм. Тиимэһээ ехэ районние хангаха гээшэ бэрхэтэй байгша бэлэй. Тэрэ үеын эрхэ байдалда томо районуудые байгуулха замаар ябажа болохогүй байгаа. Удаань бидэнэр колхозуудые байгуулаабди. Зүгөөр колхозууд жэжэхэнүүд, бутархайнууд байһан юм.

Москвагай областьдо бүхыдөө зургаан хүгшэдэй хүдэлмэрилдэг колхозой бии байһан тухай би нэгэтэ хэлэһэн байхаб. Тэрэ колхоз «Ответ интервентам» гэжэ тон хүхирүү нэрэтэй байһан юм. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Украинада хүдэлмэрилһэнэйнгөө һүүлдэ Москвада бусажа ерэхэдэмни, Москвагай область дотор хэдэн мянган жэжэхэн колхозууд бии байһан юм.

Зургаа мянган колхозууд **—гэһэн абяан дуулдана.**

Н. С. Хрущев. Тэдэ колхозууд дотор 1 миллион 250 мянган гектар тарялангай газар бии байгаа. Тэрэ үедэ колхоз бүридэ 196 гектар тариалан, 39 толгой эбэртэ бодо мал, 14 үнеэн, 23 гахай, 38 хонин бии байһан юм.

Удаань бидэнэр колхозуудые томодхообди, тэдэниие кадрнуудаар бэхижүүлжэ, техникэтэй болгообди. Бүри дээдэ зэргын үйлэдбэриин һуури дээрэ, удаань орон дотор[illegible] чай колхозудые үшөө нэгэ томо[illegible] холго олоһон байна. Колхозуудые томодхоһоной һүүлээр зарим областьнууд дотор — Кубаньда, Ставрополида, Ростовой областьдо—нэгэ-хоёр колхозуудтай районууд бии болоһон байгаа. Иимэ эрхэ байдалда захиргаанай жэжэхэн районууд болгожо хубааһанай хэрэггүй болоһонийнь элитэ бэшэ аал. Тиимэ район дотор үйлэдбэриин нэгэ газарта ажалладаг хүниинь ганса, залгидаг хүниинь долоо байхаһаа байтагай, ажалладаг хүниинь ганса, залгидаг хүниинь хоёр зуу байжа болохо. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Районууд болгон хубаагдадаг хуушан гуримай хэрэггүй болоһонийнь тоншье элеэр харагдана. Хэлхээ холбооной мүнөө үеын хэмжээс харахада, томодхогдоһон районуудай хэрэгсэлдэ харюусамаар байна. Мүнөө район бүхэндэ телефон, телеграф бии бэзэ. Тиихэдэ телефон заатагүй бии байха. Радиохолбоон бии. Минии һанахада, олонхи сельсоведүүдтэ телефонууд бии гээшэ ха.

Бултанда бии **—гэһэн абяан дуулдана.**

Н. С. Хрущев. Районно организацинууд дотор хэдэ хэдэн автомашинанууд бии.

Үсөөн **—гэһэн абяан дуулдана.**

Н. С. Хрущев. Таанар үсөөн гэнэт. Танай районууд мяха ехээр үгэнэ гү? **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Урданайхида орходоо харгынууд мүнөө һайн болонхой. Автобусууд олон тээшээ ябана, мотоциклнууд олон. Районуудай хоорондохи авиационно транспорт хүгжэнэ. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, урдань байһан хэлхээ холбоонтой мүнөөнэйхиие жэшэжэ болохогүй. Тиимэһээ районуудые томодхохо бодото арга боломжо манайда бии болоо. Үйлэдбэриин управлениинүүд хадаа областиин, хизаарай, республикын захиргаанай шэнэ хубаарилгын үндэһэ һуури болохо гээшэ ха. **(Үни удаан альга ташалга).**

Үндэһыень хаража үзөө һаа, район дотор юун үлэнэ гээшэб? Үндэһэн гээшэнь үйлэдбэри—үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ талаар районһоо һалаһан колхозууд болон совхозуудһаа гадна, үшөө юун үлэнэ гээшэб? Больницанууд, почто, харгы замай таһаг болон бусад. Манайда больницанууд һанаанһаа абтаһан эмхи зургаан мүн болохо райздравта мэдэлтэй. Райздрав юундэ хэрэгтэй гээшэб, больницада һайн главна врачгай байха хэрэгтэй. Энэл даа райздрав гээшэ. **(Альга ташалга).** Үбшэн хүнүүдые райздрав эмнэдэг бэшэ, харин врач эмнэдэг байна. Райздравай хэдэн хүдэлмэрилэгшэдэй орондо нэмэжэ хэдэн врачнуудтай байгаа һаа, дээрэ байха. **(Альга ташалга).** Багахан район дотор харгы замай таһагтай байха гээшэ зохид аал? Минии һанахада, томодхогдоһон район дотор харгы замай һайн управлени байгуулаа һаамнай дээрэ гээшэ ха. Тиигээ һаа, техникэ нэгэ газар гулидхагдаха, тэрэниие һайнаар ашаглаха арга бии болохо. Мүнөө үеын харгы барилга хадаа харгы заһабарилгада гарыш гэжэ айлнуудай сонхо сотскотой хамта ябажа, старостын тоонодог хуушан үеын харгы барилга бэшэ гээшэ; сонхыень тоншоходонь тэрэ хүниинь шэлээ маажаад, ингэжэ бододог байгаа: харгы заһабарилгада гараха гээшэ гү, али үгы гү. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Мүнөө колхозой түрүүлэгшэ, колхозой правлени, совхозой директор хэрбээ харгын заһагдаагүй һаа, машинануудай һайн харгыгаар ябаһанда орходоо хэдэ дахин удаанаар ябаха гэжэ мэдэнэ; тэдэнэр харгынуудые заһабарилха, бариха ёһотой. Хэрбээ харгы заһабарилаагүй һаань, муугаар хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө хүтэлбэрилэгшые өөрынь заһабарилха хэрэгтэй.

(Зал соо шэмээтэй болоно).

Тиимэһээ захиргаанай бүхы асуудалнууд район дотор ондоогоор шиидхэгдэхэ ёһотой. Энэньшье зүб.

Гансашье экономико ургаа бэшэ. Арад ниитын социалис ушар ёһо мэдэхэ ябадалыньшье ургаа. Манайда социалис ёһоной мнил эхи заха бэшэ, харин бэхижэһэн социалис харилсаанууд бии болонхой. Эдэ жэлнүүдтэ колхозууд болон совхозууд дотор мэргэжэлтэй олон кадрнууд бии болонхой. Иимэ эрхэ байдалда хүдөө нютагтахи бүхы арга боломжонуудые зүбөөр ашаглаа һаа, ехэ юумэ абажа болохо байна.

Бидэнэр мүнөө захиргаанай районние томодхожо шадаха байнабди гэжэ бүгэдэ юумэн харагдана. Зарим нүхэд ингэжэ хэлэжэ болохо: энэмнай юун болоно гээшэб, хуушанайхида тал үлэһэн мүнөөхил район, мүнөөхил бүридэл аад, гансал томодхогдоһон болоно гээшэ гү? Үгы, тиимэ бэшэ.

Бидэнэр ЦК-гай Президиумдэ зүбшэлдөөбди, республиканuудай, хизаарнуудай, областьнуудай хүдэлмэрилэгшэдтэй, партиин райкомуудай секретарьнуудтай зүбшэхэбди, областьнуудай, хизаарнууд болон республиканuудай захиргаанай шэнэ хубаарилгые тоггооходоо, зүб бүхы һаналнуудые болон дурадхалнуудые хараада абаха болоно гээшэ хабди, тиин һайн ёһоорнь энээниие шиидхэхэбди. Томодхогдоһон районууд үйлэдбэриин управлениинүүдэй хэмжээгээр тоггоогдохо болоно гээшэ ха. Зарим газарта хубилгаха хэрэгтэй болохо ха. Зүгөөр захиргаанай хубаарилгын ямаршье байгаа һаань, хүдөө ажахые хүтэлбэрилгын үйлэдбэриин гол ёһо тэрэ хэбээрээ үлэхэ ёһотой. **(Альга ташалга).**

Үйлэдбэриин управлениие промышленностьтай сасуулаад үзөө һаа, арадай ажахын өөрэ янзын совет—тодорхой бүлэг ажахынуудай совнархоз болохо ёһотой. Үйлэдбэриин управлени тушаа манай баталан абаһан гурим эбдэгдэхэ ёһогүй. Үйлэдбэриин управлениинүүдые бүхы хэмжээгээр бэхижүүлхэ шухала. Промышленна үйлэдбэриие митингээр хүтэлбэрилжэ болохогүй шэнгеэр мүнөө гансал митинг хэжэ, мүн радиогоор хүдөө ажахые хүтэлбэрилжэ болохогүй.

Колхозууд болон совхозуудые хүтэлбэрилхэ талаар үйлэдбэриин управлениинүүдэй ямар үүргэтэй, ямар һуури эзэлхэ байһан тухай зарим тэды һанамжанууд иимэ байна.

Үйлэдбэриин управлени[illegible] уямун.

[illegible]нэ болгон шубу[illegible] бэрые абаад үзэе. [illegible] шудай томо фабри[illegible] гү ёһотойбди. [illegible] тик фабриканууд би[illegible] тэр үшөөл үсөөн [illegible] нашубуушад Амер[illegible] шу үсхэбэрилгын [illegible] нуур жэшээ болгон [illegible] Тии хэрэгтэй. [illegible] өөрөө дүй дүршэл[illegible] наарэглэхэ шухал[illegible] рик шубуушад мана[illegible] жэ, фабриканuудыем[illegible] раа дүршэлыень [illegible] сэгэн юм. Шубууд[illegible] фабриканuудта бүхы а[illegible] һожуулагдаһан, авт[illegible] гаарулэлэг байна. [illegible] шьеайха ёһотой.

КПСС-эй ЦК, пра[illegible] во юуудай томо [illegible] нууй барилгые дэл[illegible] шуха гэжэ [illegible]

Ажахые шадамараар эрхилхэ, үйлэдбэриин экономикые гүнзэгыгөөр мэдэхэ

Нүхэдүүд! Хүдөө ажахын үйлэдбэри хүтэлбэрилгын шэнэ органуудые байгуулхадаа, партимнай ажахые бүри шадамар бэрхээр эрхилхэ, үйлэдбэриин экономикые гүнзэгыгөөр мэдэхэ, колхоз, совхоз бүхэнэй арга боломжонуудые хүсэдөөр [illegible] гэһэн зорилго таб[illegible]

Түрүү ажахынu[illegible]шье ажалай бүтээ[illegible]лүүлхын түлөө тэм[illegible] дукци үйлэдбэрилг[illegible]шануудые хороолго[illegible] гэгшын оролдолго[illegible] нагүй гэжэ сэхэ [illegible] хэрэгтэй. Москвагай [illegible]тиин Ульяновска [illegible] Владимир Ильичэй [illegible] жэтэ колхозой ту[illegible] Иван Андреевич Буя[illegible] бии бэзэ.

Мүнөөдэр тэрэ хү[illegible] үгы, үбшэн байна [illegible] **абяан дуулдана.**

Н. С. Хрущев. Ха[illegible] түргэн эдэгэг лэ.

Энэ колхоз тухай х[illegible] хүсэнэб. Энэ колхоз [illegible] байдалтай. Тиихэдэ т[illegible] түрүүлэгшэ нүхэр Буян[illegible] гэтэ бэшэ шагнагдаһан [illegible]

Тэрэтнай Социалис[illegible]лай хоёр дахин Герой [illegible] **гэһэн абяан дуулдана.**

Н. С. Хрущев. Хоёр [illegible] Герой гээшэмнай тон [illegible] зэргын шагнал болонол! [illegible]гөөр энэшье колхоз д[illegible] арга боломжонуудые хэ[illegible]лэхэ талаар дутуу дундан бии.

Худалдан абалгын сэн [illegible]шэлүүлхэ тухай шиидхэ[illegible]риин абтаһанай һүүлээр [illegible] хэр Буянов статья бэшэ[illegible] правительствые дэмжэһ[illegible] байгаа. Худалдан абалгы[illegible] сэнгэй дээшээ болоходон нүхэр Буянов мүн бусад колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд шэнгеэр амаршалһыень б[illegible] гайханагүйб. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Колхоз дотор һү абалга гээшэ гарзатай юм гэжэ нүхэр Буянов статья соогоо бэшэнэ. Би тэрэ статьяень хоёр дахин уншааб. Тиимэ колхоз дотор һү абалга гарзатай гэхэдэнь, этигэгдэбэгүй. Тэндэ һүнэй ажахын ямараар эмхидхэгдэһэн тухай намда справка үгэхыень КПСС-эй МК-гай секретарь нүхэр Абрамовые гуйһан байнаб. Үнэхөөрөөшье, энэ колхоз дотор һү абалга гарзатай байгаа юм байна. Тиигэбэшье, юундэ гарзатай болоноб гэһэн асуудал гарана.

Зарим тэды баримтанууд иимэ байна. Колхоз дотор бүхы үнеэдынь һаалиин дүрбэн фермэнүүдтэ хубаагдаһан хай. Һаалиин һүрэгые 65 хүн хангана. Тэрэ тоодо 21 һаалишан, 16 малшан, 11 фуражир, 7 адуулгашан, фермые даадаг 4 хүн, һү бүридхэдэг — 3, харуулшад 3 хүн бии.

Һаалишадшье бии, һү бүридхэгшэдшье бии. Һаалишад гү, али фермэнүүдые даагшад өөһэдөө һүнэйнгөө бүридхэл хэжэ шадахагүй байна гээшэ аал? Колхоз соонь 21 һаалишан бии. Тэдэнтэй хамта үнеэдые тойрон гурбан бүридхэлшэд ябана. Тэдэнь өөһэдөө юушье үйлэдбэрилнэгүй, гансал бүридхэнэ. Энэнь юун гээшэб? Энэ хадаа хүнэй эршэ хүсые үрилтэ хэһэн ябадал болоно. Ингэжэ бидэнэр юушье хэдэггүй хүнүүдые бии болгонобди, тэдэнэрэй хэхэ юумэ үгы. Хэхэ юумэ үгы дээрэһээ тэдэнэр архида орожо болохо.

Хэрбээ дунда зэргээр һаалишан 22 үнеэ харууһалдаг һаа, һүнэй малда хүдэлдэг колхозник бүридэ долоон үнеэн хүртэнэ. Владимир Ильичэй нэрэмжэтэ колхоздо нэгэ һаалишан 22 үнеэ һаана. Тиихэдэ бусад хэдэ хэдэн ажахынууд дотор һаалишан «ёлочка» гэжэ тодхолгоор 100, 150-шье үнеэ һаана. Тиихэдэ каруселиэ тодхолго дээрэ 200, мүн олоншье үнеэдые һаадаг байна.

Ажал ехэтэй хүдэлмэриие оньһожоруулгын хэмжээнэй муу байһан, фермэнүүд дээрэ хангалгын хүнүүдэй олон байһан дээрэһээ продукци үйлэдбэрилгэдэ ажалай ехэ гаргаша хэгдэнэ.

Колхоз соонь тэжээлэй баазын [illegible]

[illegible]

Ажахын һалбари бүхэнэй талаар — орооһо тарья, тэжээл үйлэдбэрилхэ талаар, мал шахаха талаар колхоз, совхоз бүхэндэ ажал хэрэгэй ямар байһаниие мэдэхэ шухала. Эмхидхэлэй ямар байһаниие, манайда хүнүүдэй хаана үлүү байһаниие, хаана үлүү ажал гаргашалагдажа байһаниие бултыень тодорхойгоор хаража үзөөд, үйлэдбэридэ хэрэгтэйл тоонэй хүнүүдые табиха шухала. Инспекторнууд - эмхидхэгшэд, үйлэдбэриин управлениинүүдэй бүхы хүдэлмэрилэгшэд газарай 100 гектар бүридэ байлгаха ёһотой малай. Түрүүшын ээлжээндэ үнеэдэй тоое олон болгохо хэрэгтэ тусхай анхаралаа хандуулха зэргэтэй.

Манайда иимэ жэшээнүүд бии. Нэгэ ажахы дотор литр һүн табан мүнгэтэ, тиихэдэ нүгөөдэдэнь — 20 мүнгэтэ болоно. Иимэ юумэн адли эрхэ байдалда тохёолдоно. Илгаань гансал хүтэлбэриһөө, үйлэдбэриие эмхидхэлгын, ажал эмхидхэлгын ямар байһанһаа болоно.

Промышленностиие хүгжөөлгын асуудалнуудай шиидхэгдэжэ байха үедэ заводууд дээрэ Тейлорэй системэ тухай олон үгэ хүүр болодог байһыень һаныт, нүхэдүүд. Бидэнэр энэ системые шудалан үзэдэг байгаабди. Тейлорэй ингэжэ бододог байһаниинь һанагдана: жэшээлхэдэ, газар малтадаг хүниие абажа үзөө һаа, халаан соо тэрэнэй ажалай эгээн ехэ бүтээсэ түйлахынь тулада тэрээндэ ямар хүрзэ үгэхэ ёһотойб гэжэ тодорхойлхо хэрэгтэй. Хэрбээ эгээн ехэ хүрзэ барюулаа һаа, газар малтагша түргэнөөр эсээд, ажалайнь бүтээсэ [illegible] болохо [illegible]

[illegible] болоно)

[illegible]

[illegible]хэдэг. [illegible]риин управлениинүүдшье ажалай эмхидхэлые гуримтай болгохо үялгатай юм.

КПСС-эй ЦК-гай пленум дээрэ Калиновка тосхоной колхоз тухай хэлэгдээ һэн. Энэ колхоздо үхэрэй мяха абалга олзотой хониной мяханшье олзото, мүн һүншье олзотой юм. Одо ондоо байхынь харана гт: Калиновкада мал ажал оло үгэнэ, харин бусад олон ажахынуудта гарзатай байна.

Ушар шалтаганиинь үйлэдбэриин эмхидэлэ гэжэ һананам. Калиновкашэнги колхозууд Хомутовка районда үсөөн. Теэд тэн, райком бии, райгүйсэдком бии ха юм. Тиигэбэшье һаа, районой хүтэлбэрилэгшэд үйлэдрээ һайжаруулха, мэдэхэ икэ оролдоногүй ха. Калиновын дүй дүршэлые шудалжа үйлэдбэриндөө нэбтэрүүлэг гэжэ би нэгэтэ райкомдо радхаа һэм. Теэд манайда л дүршэлөө халан абалсаха юрэг заримдаа зүблөөн дээрэ шашалдалга болошодог. Эндэ шашалдаһанай хэрэг[illegible] харин фермэдэ ошожо, гэзнэй дүй дүршэл гүнзэгыгөө шудалаад, бусад фермэнүүдтэ бэелүүлхээр дурадхалнуудые зохёогоод ажахынуудай үйлэдбэридэ тэрэниие нэтэрүүлхэ хэрэгтэй.

Үйлэдбэриин [illegible] управлениин хүдэлмэрилэгшэдэгэ үнэгүй мяха абадаг ажахы абаад, мяханай өөрынь нэзэн юунһээ дулдыдадаг [illegible]эжэ тодорхойлхо, мүн ажалай бүридэл, тэрэнэй өөһын үнэ сэн, ажалай гаргашаг[illegible] мэтые тодорхойлхо зэрэ[illegible]. Түрүү ажахыда байһа[illegible] һайн һайхан юумыеньбад колхоз, совхозуудт[illegible] жуулан үгэхэ шухала. Э[illegible] хадаа

[illegible] — парторг[illegible]ниай орлогшо хоёр, Чиловка райкомой [illegible]риин нрэ дээрэ иимэ телеграма эльгээгээ: [illegible]рай свеклын газарай [illegible] хаьһазад байна, ург[illegible] та үбэр дарагдажа [illegible] булуулаһаа бүхы ург[illegible] тэ. Үасын хойноһоо [illegible] һа дал эмхидхэгты, [illegible] бүхыдэ гэмтэй һаань, [illegible] тарил хэгты. Бросало[illegible] гедин Нүхэдүүд, энэ [illegible] тархяхүсэдөөр эрьеһэ[illegible] [illegible] лоно гэжэ хэл[illegible] **(Зал о энеэдэн болоно)**

Хүл ажахын үйлэдб[illegible] бүхы бсэгүүд колхоз, с[illegible] зуудтайдаг юм гэжэ у[illegible] ленинхүтэлбэрилэгшэдт[illegible] дээжэшэ байгаа гээш[illegible] Эдэ һуудхануудтай т[illegible] хэн хидхэхэ ёһотой [illegible] гаабколхоз, совхозуудт[illegible] дэлд хүнүүд. Тарьяла[illegible] газарээрэ булуудхану[illegible] бэдэр тула врачнууд бо[illegible] багирые ябуулха хэрэ[illegible] ха к**(Зал соо энеэдэн бо[illegible]но).** [illegible] иимэ захиралта[illegible] телеграма райкомдо эль[illegible] һэн тэлбэрилэгшэд ш[illegible] хүнүү өөһэдтэнь булуу[illegible] табихёо һаа, муу б[illegible] бай[illegible] **(Зал соо энеэдэн [illegible] лоно)**

Өынгөө зорилгонууд[illegible] дааһан хэрэгэй тул[illegible] харлгаа зүбөөр ойлго[illegible] ябаань эдэ хүнүүдтэ т[illegible] һаарэгтэй. Хэхэ ажала[illegible] ниг буруугаар ойлго[illegible] яба правлениин хүтэлб[illegible] рилтэ огто таарахагү[illegible] Хүн өөһэдынгөө зорилго[illegible] чувбөөр ойлгохо ёһото[illegible] Хэг тэдэнэрэй энээнии[illegible] ойлй һаань, тиимэ хүдэл[illegible] мэриэдые һэлгэхэ хэрэг[illegible] гэй

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта)

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ХЭЛЭҺЭН ҮГЫН ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ

(...шинь 2-дохи нюурта)

...зүблөөн дээрэ парти... ...вско обкомой секрет... Ефремов байлсана. ...иин эдэ хүтэлбэри... иигэжэ хандаа һаа, ...гү гэжэ би тэрээн... ...ни!

Ефремов. Зүб!

Хрущев. Обкомой ... һайн нүхэр юм, гэ... доторонь ямар т... ...гүй ушарнууд үзэгд...

...ха. Кадуые шэлэн олохо хэрэгтэйн сэхээр хандадаггүй хүнүүдые заһан заларуулха хэрэгтэй.

Украинаа, Ужгородһоо үшөө нэгэ бэшэг намда бии. Тэрээндэ иимэ асуудал тон зүбөөр бигдана: Закарпатска областиин үйлэдбэриин управлениинүүдэй олонхинь юундэ городуудта байрланаб? Тодорхой баримтанууд хэлэгдэнэ. Областиин түб болохо Ужгородто нэгэ управлени байрланхай гэжэ хэлэгдэнэ. Область дотор городуудта бэшэ, харин районуудай түб газарта, совхозууд болон колхозуудта управлениинүүдэй байха бүхы эрхэ байдал бии гэжэ бэшэг соо хэлэгдэнэ. Асфальт дээрэ байха ямар үйлэдбэри байдаг юм? Үйлэдбэридэ өөһэдөө түргөөр дүтэ бологты, үгы һаатнай, дүтэлүүлхэ арга байха. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Эрдэм наукын, түрүү дүй дүршэлэй туйлалтануудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхын түлөө харюусалга дээшэлүүлхэ

Түрүү дүй дүршэл дэлгэрүүлхэ тухай асуудалда тусгаар харалаа хандуулхаар бэ, болоо. Хүдөө ажахые хүтэлбэрилгын гол үндэһэн дутагдалнуудай нэгэн юуб гэхэдэ, эрдэм наукын, түрүү дүй дүршэлэй туйлалтануудые колхозууд ба совхозуудай ажалда муугаар хэрэглэнэбди, эрдэм наукын эһэн, бодото ажал дээрэ туршагдаһан шэнэ юумые ехэ һанаар нэбтэрүүлнэбди. Түрүү дүй дүршэлые, эрдэмэй дуралнуудые нэбтэрүүлхын түлөө хэншье харюусанагүй. Эндэ саяхан хөөрэлдэһэн нэгэ секретаринтэй зэмэлхэеэ һананайб. Энэ һайн нүхэр. Энэ хүнтэй кукурузын силос тухай хөөрэлдөө һэмди. Хөөрэлдэжэ байхадаа, силос соо ...логууд бага гэжэ энэ хүн хэлэһэн. Аммиачна уһаар кукурузын силос шанаржуулдаг тухай газетэнүүдтэ статья уншаа һэн гүт гэжэ асуубаб. Үгы, уншаагүйб гэбэ. Тиигэн гэһээнь энэ темээр центральна газетэнүүдтэ олон статья гаргагдаһан байха. Энэ нүхэрэй фамилиень нэрлэхэгүйб энэ хүн һаяшагай секретаряар хүдэлжэ байна, үндэһыень таһалхагүйб. Үндэһэлжэ байглэ даа.

Аммиачна уһаар шанаржуулһан свёклын жомоор эдеэлүүлхэ тухай Украинын зоотехнигүүдэй дүй дүршэлтэй танилсахыень энэ хүндэ зүбшөөһэн байгааб. Нүхэр Ольшанский болон бусад мэргэжэлтэд энээн тухай намда хөөрэжэ үгөө һэн. Энэ хадаа бодотоор шалгагдаһан юм, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ хэрэгтэй гэжэ эдэнэр мэдүүлнэ.

Энэ дүршэл тухай статья зүблөөндэ хабаадагшадай хэн уншааб, хэн уншаагүйб гэжэ мүнөө асуухаяа һананагүйб. Зүгөөр өөдөө хараад, уншаа һэн гүб даа, али үгы гү гэжэ һанажа ядажа байха хүнүүд манай дунда олдожошье болохо гээд һананаб. Нүхэдүүд, иигэжэ болохогүй! **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Түрүү дүй дүршэл тухай, наукын туйлалтанууд тухай материалнуудые миин уншаад лэ хизаарлалтагүй. Иимэ уншалгаһаа аша үрэ гарахагүй. Хүнүүдые һургаха, хэблэлдэ толилогдодог шэнэ түрүү дүй дүршэлтэй тэдэнние танилсуулхаһаа гадна, энээние хайшан гэжэ хэхэб гэжэ бодото ажал дээрэ харуулха хэрэгтэй.

Аммиачна уһан ба мочевинэ хэрэглэхэ тухай асуудал ехэ удха шанартай байна. Хүдөө ажахын министерство, үйлэдбэриин управлениинүүд аммиачна уһа ба мочевинэ хэрэглэхэ тухай дэлгэрэнгы заабари зохёохо ёһотой, тиихэдэ колхозууд ба совхозуудта тэжээлэй шанар һайжаруулхын, мүн адуу малые гэмтээхэгүйн, ажахынуудта хохидол ушаруулхагүйн тулада аммиачна уһа ба мочевинэ хэрэглэхэ онол аргада хүнүүдые бодотоор һургаха хэрэгтэй.

Адуу мал ба шубуу эдеэлүүлхэ тухай эрдэм ухаанай шэнэ туйлалтануудые хэрэглэхэ талаар мүн ехэ юумэн хэгдэхэ ёһотой.

Америкын Холбоото Штадуудта дальбараануудые дэгжээн шахахадаа, килограмм мяхан бүридэ 2,5—3 килограмм тэжээл гаргашална. Шубуунай мяха килограммаар нэмээхэдээ, манайхин һураггүй ехэ тэжээл гаргашалдаг байна. Шубуу шахахадаа, американецуудай туйлаһан иимэ һайн үрэ дүнгүүдые юугээр тайлбарилалтайб? Эрдэм наукын туйлалтануудые, онсолон хэлэхэдэ эмүүдые зүбөөр хэрэглэһэнэй ашаар шубуудынь үбдэнгүйгөөр, түргэнөөр томо болоно. Зүбөөр эдеэлүүлхэ гээшэ амитание түргэнөөр томо болгодог зүйл оруулалсаха, шэмэтэй, эдинсэтэй бүхы зүйлнүүдтэйгээр хоол тэжээл бэлэдхэхые хараална.

Манайда, олонхи ажахынуудта, энэмнай хуушанайхяараа хэгдэдэг байна, дальбараануудые томо болгохо тухай хүгшэдэй һургаһанай ёһоор хэдэг байна. Эгээл иимэһээ шубуунай мяхан манайда нилээдгүй үнэтэй болонол даа.

Бодото байдал дээрэ шалгагдаһан үнэтэ һайшаал дурадхалнуудые эрдэмтэд оруулна, теэд эдээние нэбтэрүүлхын тулада хэншье оролдоногүй. **Зарим жэшээнүүдые харуул**һуу. Академик Филатовай зохёоһон аргаар мал ажалда хэрэглэхэ препарат тухай киножурнал һая хараа һэмби. Энэ хадаа манай научна институтуудай нэгэнэйнь зохёоһон ехэ аша туһатай хэрэг мүн. Энэ препарадаар мал тарихада (энэнь үбшэнтэй бэшэ юм), мал шахалган һайнаар, түргэнөөр ябуулагдадаг байна. Энэ препарадуудай ашаар 100 гахай 300 килограммаар таргалдаг гэхэ гү, али шахагдажа байһан 100 гахай бүридэ 3 гахай нэмэһэнтэй адли болодог юм. Энэ хадаа тон зүб гэжэ һананаб, юуб гэхэдэ, эди шэдитэ мэдэлшэд иигэжэ хэлэнэ бэшэ, харин бодото байдалда түшэглэһэн эрдэм шэнжэлэлгын институт энээние тодоруулаа. Үхэхэ болоһон поршоонхо энэ препарадай ашаар һайнаар хүгжэжэ эхилнэ гээд киножурналда харуулагдана. Энэ арай гэжэ ябаһан поршоонходо тус препарат хэрэглэхэдэнь тэрэнь түргэнөөр хүсэ орожо эхилнэ, яһала һайн бэетэй поршоонхо болоно. Энэ айхабтар ехэ удха шанартай. Энэ препарадай нэгэ флакониинь хэдыхэн мүнгэтэ гэжэ хэлсэнэ. Тиимэһээ хэдыхэн мүнгэнэй ашаар хэдэ мянган тонно мяха нэмэжэ абаха болонобди. Энээние туйлахын тула энэ түрүү арга нэбтэрүүлхэ, малые шахаха түрүү онол аргануудта хүнүүдые һургаха, энэ препарадые бэлдэн гаргаха хэрэгтэй.

Үгышье һаа, профессор Байбуртцянай аргаар малые заһаха аргашье абаад үзэел даа. Энэ арга хэрэглэхэдэ, юрын эрхэ байдалда байһанда орходоо, 10—20 процентээр мяхан ба нооһон ехээр абтана гэжэ тодоруулагданхай.

Богонёор хэлэхэдэ, нүхэдүүд, үйлэдбэриин управлениинүүд хүдөө ажахые эрхилхэ түрүү онол аргануудые шэнжэлэн үзэхын тулада, эрдэм наукын, түрүү дүй дүршэлэй туйлалтануудые колхозой ба совхозой үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхын тулада ехэ оролдолго гаргаха ёһотой. Хүдөө ажахын министерство, нүхэр Пысин, республикын министерствэнүүд, Хүдөө ажахын эрдэмэй академи эрдэм шэнжэлэлгын ба туршалгын станцинуудта байһан юумэнүүдые бултыень шүүжэ, хаража үзэхэ, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхээр бэлэн болоһонуудыень колхоз, совхоз бүхэндэ түргэнөөр, үргэн дэлисэтэйгээр нэбтэрүүлхэ ёһотой.

Үйлэдбэриин управлениинүүдэй мэргэжэлтэдые колхозууд ба совхозуудта эльгээжэ, зоотехнигүүд, ветеринарна врачнууд, гахайшад, шубуушад болон бэшэ хүдэлмэрилэгшэдые үйлэдбэри эрхилхэ түрүү дүй дүршэлдэ һургаха хүдэлмэри эмхидхэхэ шухала. Тиигэхэдээ гансал лекцинүүдые уншаад хизаарлаха бэшэ, бодото байдал дээрэ харуулха, наука ба түрүү дүй дүршэлэй туйлалтануудые тэрэ ажахын эрхэ байдалда хайшан гэжэ хэрэглэхэб гэжэ бодотоор харуулха хэрэгтэй. Юрэнхы удхатай элидхэлнүүд ямаршье туһагүй, олон үгэ бододог, тэрээнһээ мяхан нэмэжэ бии болохогүй бшуу. Түрүү, шэнэ юумэндэ хүнүүдые һургахыса һургаха, наукын туйлалтануудые, үйлэдбэриин түрүүшүүлэй эрхим онол аргые хайшан гэжэ хэрэглэхэб гэжэ бодото байдал дээрэ харуулха шухала.

Мал ажалые хүгжөөхэ асуудалһаа жэшээнүүдые харуулбаб. Гэбэшье ургамалай ажахын, селекционно хүдэлмэриин, селекционно эрхим материалые тарилгада хэрэглэхэ асуудалда энэмнай хабаатай бшуу. Энэ хадаа техникэдэшье, шэнэ машинануудые зохёон бии болгохо, хэрэглэхэ асуудалда хабаатай байна.

Нёдондо үргэн абасатай хуряалгын машинануудые хараа һэмди. Эдэнэр һайн үрэ дүн үгэдэг. Бүтээсэ ехэтэй энэ арга ургаса хуряалгада үргэнөөр хэрэглээ һаа, һайн гээшэ. Эндэ мүн лэ ганса элидхэлээр хизаарлажа болохогүй. Бодото байдал дээрэ хүнүүдые һургаха хэрэгтэй. Тиигээ һаа, ургаса хуряалга дээрэ ажалай бүтээсэ нилээдгүй дээшэлхэ байна. Энэ юун гээшэб гэжэ таанад һайса мэдэнэт. Хуряалгын хүдэлмэриин болзор хорооһоо гадна, энэ арга орооһо **таряа гээлтэһээ зайсуулха** байна. Гэбэшье бүхы юумэеэ арай гэжэ бүтээдэг ушар биһэндэ бии, түрүү дүй дүршэл тухай һайн статья толилхо, наукын туйлалтанууд тухай элидхэл хэхэ, тиигээд лэ үйлэдбэридэ ёһотоор нэбтэрүүлхын тула оролдодоггүй ушар бии байна.

Нэгэ иимэ хошон үгэ ойндо ороодхино: талада шоно морние бариад, иигэжэ хэлэбэ ха: «би шамайе эдихэм». Мориниинь иигэжэ харюусана: «арсанашье үгылдеэ, зүгөөр халдабарита үбшэнтэйб. Намайе эдеэ һаа, үбшэлхэш. Энээние ойлгожо бай». Шононь иигэжэ асууна: «энээнээ юугээр тодоруулхабши?». Мориниинь харюусана: «ветврачһаа справка намда бии». Шононь асууна: «тэрэшни алин бэ?». «Ара талаһаамни дүтэлыш даа, харуулһууб». Тиигэхэдэнь шононь дүтэлбэ ха. Шонынгоо урбалдашатарынь мориниинь үдьхэлжэрхёод, өөрөө гүйжэ арилшоо. Шононь бодожо ерээд, иигэжэ хэлэбэ ха: «уймар лэ байнаб даа, мориной ара тээһээнь юундэ дүтэлбэ гээшэбиб, үзэг бэшэг мэдэдэггүй ха юмбиб, справкыень уншажа шадахагүйл байгааб бшууб». **(Зал соо энеэдэн болоно).**

Энэ шоно шэнгеэр ябажа болохогүй гэжэ хүн бүхэндэ мэдээтэй. Манай хүдэлмэрилэгшэд булта үзэг бэшэг һайса мэдэхэ ааб даа, зүгөөр түрүү дүй дүршэл тухай бэшэгдэһэние заримандаа уншадагшьегүй ха юм. Эгээл иимэһээ, нүхэдүүд, хүнүүдые гарһаань бариад, шэнэ юумэ хайшан гэжэ хэрэглэхэб гээд һургаха хэрэгтэй. Түрүү дүй дүршэлэй, эрдэм наукын туйлалтануудые нэбтэрүүлгээр хүнүүдые урмашуулха шухала. Түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлһэнэй түлөө ямар нэгэн шан үгэхэ хэрэгтэй. Энэ заатагүй хэрэгтэй! Тиигээ һаа, энэ хэрэг түргэнөөр урагшаа дабшаха һэн.

Кабардино-Балкариин республикада ротационно мотыгаар пропашной ургамалнуудай, илангаяа кукурузын тарилга элдүүрилһэн ехэ һонирхолтой дүй дүршэл киножурналнуудай нэгэндэ харуулагдаһан байгаа һэн. Нютагай мэргэжэлтэд звездочкыень ехэ болгоод, кукурузын тарилга 2-3 дахин элдүүрилдэг байба. Тиигэхэдээ энэ ротационно мотыганъ ургамалай эшые эбдэдэггүй юм. 12—14 километр скоростёор ябуулжа, элдүүрилгэ хэнэ. Хэрбээ энэ ротационно мотыгада Болгариин нүхэдэй тааруулһанда адляар косилкын сегментнүүдые гагнажархёо һаа, бүришье һайн болохо гээшэ ха. Кукурузын тарилгые хэрбээ 2-3 дахин элдүүрилээ һаа, энээние тарижа ургуулха хэрэгтэ гараар хэгдэхэ хүдэлмэри үгы болгогдохо. Тиигэхэдээ кукурузын тарилгые хаа хаанагүй сэбэр байлгажа шадагдаха болоно.

Мүнөө Московско областьдо сагай уларил һэрюуншэг байна. Кукурузын хойноһоо би ажаглалта хэнэб. Мүнөө дээрээ аалjaар ургажа байна, зүгөөр һанаа үнөөгөө зоболтогүй ха. 1950 он мүнөө жэл хоёрые сагай уларилай талаар сасуулжа үзыт. 1950 ондо бүри хүйтэншэгшье байжа болоо һэн ха, теэд минии дачада 3 метр үндэртэй, һайн гэгшын буурсагтай кукуруза ургаа һэн. (Тиихэдэ би Украинаһаа Московско область ерээд, кукуруза тариһан байгааб). Мүнөөшье жэлдэ кукуруза ургахал даа. Кукуруза гээшэмнай түрүүшынгээ шатада аалjaр ургадаг, хүсэ ехэтэ үндэһэтэй болохынь тулада удаан саг ошодог гэжэ хараадаа абаха хэрэгтэй. Үндэһээ али али тээшэнь хаяжа дүүргэхэдээ, кукуруза баатарай алхамаар ургажа эхилдэг, сүүдхэдээ хэдэ хэдэн сантиметрээр үндэр болодог юм. Иигэжэл ургахал даа. Тэрэние һайнаар харууһалһан газарта заатагүй ургаха.

Ургамалай ажахыдашье ургасын гарасые түргэдхэхэ зүйлнүүдые хэрэглэхэ шухала. Тбилиси городто болоһон Закавказиин республиканууддай хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй зональна зүблөөн дээрэ Азербайджанай эрдэмтэ нүхэр Гусейнов үгэ хэлээ. Нефтиин үлэгдэлнүүдһээ гаргаһан ургамалые **түргэдхэдэг зүйлэй** аша туһые энэ хүн харуулаа. Энээндэ хэдэг гаргаша тон багахан, зүгөөр ашаг үрэнь айхабтар ехэ. Хэрбээ энэ эрдэмтэн ургамалнуудые түргөөр ургуулха зүйл бии болгоо, харин тэрэнииень үйлэдбэрилэн гаргаха хэрэг эмхидхэнэгүйбди, хүнүүдые һурганагүйбди, бодото ажалда нэбтэрүүлнэгүйбди, теэд энэ хүдэлмэриһөө ямар аша туһа гараха гээшэб гэжэ асуултай? Эрдэмтэ хэхэ юумэеэ хээ. Үйлэдбэри эрхилдэг хүнүүд энэ нээлтыень абажа, препарат бэлдүүлхэ, хүдөө ажахыда нэбтэрүүлхэ ёһотой байгаа. Иигэхэдэнь ургасань гансата нэмэхэ болоно. Хүдөө ажахын министерство, хүдөө ажахын Бүхэсоюзна академи эрдэм наукын бүхы шэнэ шэнэ туйлалтануудые һайн мэдэжэ байха, тиигээд үйлэдбэриин управлениинүүдтэй хамта колхозууд ба совхозуудта нэбтэрүүлхэ ёһотой.

Үйлэдбэриин управлениинүүдэй нүхэдүүд хэрбээ хүнүүдые һургаад, кадрнуудые зүбөөр томилон табяа һаань, колхоз гү, али совхоз зүбшөөл заабариһаа арсахагүйнь лабтай, мяха гү, али һү ехээр абахаяа арсахагүй байһаниинь элитэ. Энээние хайшан гэжэ туйлахаб гээд заримдаа эдэнэр ойлгодоггүй бшуу. Мэдэхэгүй байхадаа, эдэнэр зэмэтэй бэшэ. Энээнэй ехэнхи зэмэнь хүтэлбэрилэгшэдтэ тохогдохо ёһотой, юуб гэхэдэ, эдэнэр хүнүүдые һургаха, эрхим жэшээнүүдые харуулха уялгатай бшуу. Хэрбээ ямаршье эрдэм ухаанай орохогүй босхи толгойтой гээд хэлэгшэ гү, тиимэ хүнэй байгаа һаань, тэрээние һэлгэгты. Мүнөө дээдэ ба дунда эрдэмтэй хүнүүд манайда айхабтар олон ха юм. Муу хүтэлбэрилэгшые һэлгэгты, шэнэ хүнүүдые табигты, эдэнэр ажал хэрэг тээшэ бэеэ харуулхын тула дугташаллажа байна.

Түрүү хүнүүдые материальна талаар урмашуулха, магтахашье хэрэгтэй. Эдэ хүнүүдые бүгэдэндэ мэдээжэ болгогты. Эдэнэр хадаа айхабтар ехэ хэрэг бүтээнэ! Гахай, эбэртэ бодо мал шахахадаа ехээр таргалуулха, продукциин өөрынь үнэ сэн хямдаруулха, тарянай ургаса дээшэлүүлхэ, ехэ һү һааха гэхэ мэтэ хадаа коммунизм байгуулгада бодотоор хабаадаһан хэрэг мүн болоно. Гэр барижа байһан шулуушан нэгэ-нэгэ хирпиисээр тэрэнээ өөдэнь бодхоодог гээшэ. Мүнөө хабсаргагша хойно хойноһоонь хана бодхоодог, нэгэ дабхарһаа нүгөөдэдөө ошожо, барилгаяа дүүргэдэг байна. Мүн энээн мэтэ коммунизм байгуулга гээшэ үдэр бүриин бодото ажал, имагтал ажал хэхэ эрилтэ хэнэ! Коммунис байгуулалта хадаа лекци уншахаһаа гадна, эрдэм ухаанай үндэһөөр ажал эмхидхэлгэ, зохёон байгуулгын бодото ажал мүн, энээн соогуур манай бүхы общесtвын шадабари улам нарижуулагдадаг, тиигэжэ коммунизм тээшэ урагшаа дабшадаг байна! **(Нэрьемэ альга ташалга).**

...Жэшээгэй хүсэн шэнэ Советскэ Россин ажалай байгуулалтада нэн түрүүн һайн дурааpaа, удаань баалалтын ёһоор нэбтэрүүлхэ хэрэг болгожо шадахабди, энээние туйлахашье ёһотойбди» гэжэ В. И. Ленин хэлээ һэн. Тиимэһээ шэнэ юумые нэбтэрүүлгэ бэлэхэнээр туйлагдахагүй гэжэ В. И. Ленин уридшалан хараһан байгаа бшуу. Хүнүүдые баадхаха шухала гэжэ уридшалан тодорхойлһон байгаа. Гэтэр В. И. Лениние бидэнэр зүбөөр ойлгохо ёһотойбди. Баадхаха гээшэ шэнэ юумэндэ хүнүүдые оролдосотойгоор һургаха, тэрэ шэнэ юумые ажал хэрэгтээ нэбтэрүүлхэ гэһэн удхатай. Юумые зүндэнь орхингүй, уһанай урадхуул руу хүние табижархёод, тэрэ хайшаа тамаржа гарана ааб гэжэ хүлеэжэ байхагүй, харин жэшээгэй хүсые тэрэнэй ухаан бодолдо оруулха шухала.

Баадхаха гээд Ленин хэлэнэ, тэрэнь юуб гэхэдэ, эрдэм наука ба түрүү дүй дүршэлэй туйлалтануудые абаад, үйлэдбэридэ ошожо, хүнүүдые суглуулаад, тэдэние һургаха ба шэнэ ёһоор хүдэлхые уряалха гэһэн болоно. Хэрбээ тэрэ дүй дүршэл халан абаха дурагүй байгаа һаань, эмхидхэлэй хэмжээ абажа, энээние баадхаха хэрэгтэй. Энэ зүб арга мүн. Бэлэдхэлэй нобшоролгодо ехэ сагаа гээлтэгүй.

Жэшээнь, мал эдеэлүүлхэдэ эмүүдые хэрэглэхэ тухай дүй дүршэл анхаралаа хандуулмаар байна. Энээн тухай дээрэ хэлээ һэм. Тэжээл нэмэжэ гаргашалангүй, тэрэл болзор соогоо шахахада, тэжээлэ гаргашалһан **грамм эм бүхэндэ килограмм мяхан нэмэжэ абта**даг гэжэ **олон тоо баримта**нууд харуулна.

«Клёново-Чегодаево» гэжэ Московско областиин **совхоздо** эм хэрэглэлсэһэнэй ашаар гахайнуудай шэгнүүр 29 процентээр нэмэһэн байна.

Иимэ эм домуудые гаргадаг болохо, энээние хэрэглэжэ шадахаар болоторынь хүнүүдые һургаха хэрэгтэй. Бултал ойлгосотой шэнги аад, энэ түрүү арга ямар удаан нэбтэрүүлэгдэнэ гээшэб?!

Бидэнэр гербицидүүд ба ядохимикадуудые тон багаар гарганабди. Манай эрилтэдэ яашье хүрэхэгүй хэмжээтэйгээр эдээние гарганабди. Гербицидүүдэй удха шанар ойлгоодүй байһан ушар эндэ харагдана. Хэрэгтэй болохо гербицидүүдые түргэнөөр үйлэдбэрилэн гаргажа, хэрэгтэй соонь хүдөө ажахыда үгэхэ арга боломжотойбди. Гэбэшье, энэ хэгдэнэгүй.

Нүхэдүүд, иигэхэдээ, энэ юун болоно гээшэб? Хэрбээ, жэшээнь, горохтой байгаад гербицидүүд ба ядохимикадууд үгы байха болоо һаа, горох эдижэрхидэг дайсание (зёрновко) үгы хээгүй хадаа, 30 центнер горох абахын орондо 10 центнер абахат. Ямар ехэ хохидол болоно гээшэб? Жэшээнь, 5 миллион гектарта горох таригдаа. Иигэжэ гектар бүридэ 15 центнер гээхэ болоо һаа, энэмнай хэдытэ болоно гээшэб? Центнер горох бүхэндэ 20 түхэриг колхозуудта түлэнэбди. Ургасые иигэжэ доошолуулһанай гэмээр хэды шэнээн юумэ алданабибди гэжэ хэрбээ тоолохо болоо һаа, гээлтэһээ абарһан ургасаһаа ороһон мүнгэ зөөрөөр гербицидүүд ба ядохимикадуудые үйлэдбэрилдэг хэдэн завод барижа боломоор байгаа.

Эдэ асуудалнуудые бэлэдхэжэ, ЦК-да ба Министрнүүдэй Советдэ хаража үзөөд, энэ хэрэгые эрид заһахаар болоо гээшэ ха. Мүнгөөэ бодомжотойгоор тоолохо хэрэгтэй. Минии хэлэһэн жэшээдэ гаргашануудынь хэгдэнхэй: газарынь хахалагдаа, горох таригданхай, тиигээд һүүлээрнь түгэсхэлэйнь шатада ургасыень гэнтэл багахан хорхойнууд һалгажархиха. Үгышье һаа, долгоносик гэдэгые абаад үзэгты—ядохимикадаар үгы хээгүй һаа, энэ хорхой саахарай свёклын тарилгые бүрин үгы хэдэг юм. Энээнтэй тэмсэхэ хэрэгсэл олдонхой, гэбэшье энэ хүрэхэ хэмжээтэйгээр гаргагданагүй. Полихлорпинен гэдэг тухай хэлэнэб. Ургамалые хамгаалхын, ургаса дээшэлүүлхын тула хэрэгтэй болодог бүхы хэрэгсэлнүүдээр хүдөө ажахые хангаха хэрэгтэй. **(Альга ташалга).**

Эдэ гербицидүүдые бии болгохо талаар хэдэг эрдэм шэнжэлэлгын хүдэлмэриин бүхы гаргашануудые тэдээнэй үнэ сэндэ оруулалсахадаа, тон бодомжогүй юумэн болоно гээшэ. Иимэ болоходонь, гербицидэй сэн гектар газарһаа суглуулһан продуктын сэнгһээ һураггүй ехэ болошохо юм. Иимэ гербицидүүдые хэн хэрэглэхэ болоноб? **(Зал соо шэмээтэй болоно, альга ташалга).** Иигэхэдээ энэ хэрэгтэ гүрэнэй ёһоор хандаһан болоно гээшэ гү? Зөөри зөөшэдөө шунахай хобдог капиталистнаршье эрдэм шэнжэлэлгын хүдэлмэриин гаргашын сэн тодорхойлходоо, эмэй сэнһээ гаргадаг байна бшуу. Тиигэжэ ерээд, шэнэ препарадуудые ехээр гаргахадаа, хэгдэһэн гаргашаяа харюулхаһаа гадна, эдэнэр ехэ олзо абадаг байна. Тиин гэхэдэнь, манайхид шэнэ продукциин түрүүшын килограммһаа эхилээд, бүхы гаргашаяа харюулха гэжэ оролдодог. Иигэжэ болохогүй байна. Госпланда зарим нүхэдүүд ухамайлнал ха даа. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Хүдөө ажахын министерство ба үйлэдбэриин управлениинүүд утэгжүүлгэнүүдые, гербицидүүд ба ядохимикадуудые зүбөөр хэрэглэхэ тухай дэлгэрэнгы заабари зохёохо ёһотой. Үтэгжүүлгэ, гербицидүүд ба ядохимикадуудые хэрэглэхэ, ургамалнуудта хохидол ушаруулхагүйн, тиигэжэ ажахыда гарза гай татахагүйн тулада эдээние зүбөөр хубаарилжа, бодото ажал дээрэ хэрэглэхэ онол аргада колхозууд ба совхозуудай хүнүүдые һургаха ёһотой.

Үшөө нэгэ асуудал тухай хэлэхэ һанаатайб. Үйлэдбэриин управлениинүүдтэ зорюулһан журнал хэблэн гаргаха хэрэгтэй болоо ха даа. Энэнь нэгэ гү, али хоёр һара соо гарахадань хамаагүй. Минии һанахада, һара бүриин байгаа һаа, дээрэ шэнги.

Московско обкомой секретаряар хүдэлжэ байхадамни нимэрхүү **журналтай байдаг** **һэмди. Энэмнай ганса Московско областиин колхознигууд ба** совхозуудай хүдэлмэришэдтэ ехэ хүндэтэй байхаһаа гадна, бэшэшье республиканууднаа олон хүн захижа абадаг һэн: саарһанай дутадаг дээрэһээ эдэ захигшадта үгэхэеэ арсаха баатай болодог һэмди. Энэ журнал мүнөөшье хэблэгдэдэг зандаа. Теэд энээние ходо хаража байха аргагүй байһандаа гэмшэнэб. Тэрэ үедэ журналай номер бүхэние уншадаг, тиихэдээ бүри хёрхоор харадаг һэм, юуб гэхэдэ, шэнэ түрүү юумэ хэблэлэй хуудаһаар дамжуулан дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ ехэ анхарал табидаг байгааб.

Республикануудта, мүн союз соошье иимэ журнал хэблэбэл, һайн һэн ха. Хэрбээ союзна журнал хэблэхэ һаа, энээндэ зарим бэрхэшээлнүүд тохёолдохо байна, юуб гэхэдэ, манай орон хэмгүй ехэ, тиимэ дээрэһээ зарим нютагуудта хэрэггүй материал журналда хэблэгдэжэ болохо. Жэшээнь, Московско областиие виноград һонирхуулхагүй, тиигэн гэхэдэнь, энээн тухай статья журналда толилогдохо. Үгышье һаа, соя —тон шухала ургамал мүн. Зүгөөр ороной бүхы районуудта энэ ургажа шадахагүй, теэд энээн тухайшье баһал бэшэлтэй болохо. Хэрбээ союз доторхи бүхы юумэн тухай бэшэхэ болоо һаамнай, ороной зарим зарим нютагуудай хүдэлмэрилэгшэдэй эрилтэдэ һайса харюусажа шадахагүй болонобди. Эгээл иимэһээ республикада, үшөө элдэб нютагуудай байдал хараадаа абан, журнал гаргадаг болоо һаа, дээрэ ха.

Богонёор хэлэхэдэ, журнал бии болгохынгоо урда тээ али али тээһээнь бодожо үзэхэ шухала. Хэрбээ союзна журнал гаргахаар шиидээ һаа, элдэб нютагуудай захигшадта зорюулһан хабсаралта хэрэгтэй болохо байна. Энээние бодотоор хэжэ боломоор: тиражынь тэды, тиимэ нютагуудта иимэ материалнуудтай, нүгөө нютагуудта элээние һонирхуулһан материалтай байха. Һайн редакторые олохо, хүндэтэй авторнуудай коллективтэй байха ёһотой. Энээндэ хүрэмэ, юумэ һайса мэдэхэ хүнүүд манайда олон. Бүхы нютагуудһаа, **хүдөө** ажахын үйлэдбэриин **бүхы** **һалбаринуудһаа эрдэмтэдые,** хүдэлмэрилэгшэдые журналай ажалда хабаадуулха хэрэгтэй.

Үйлэдбэриин энэ журнал **ин**спектор-эмхидхэгшэдэ, тэрэнэй эрдэм бэлэдхэлдэ хараадуулһан байха ёһотой ха. **Тиимэ** хадаа колхозой түрүүлэгшэдэ, совхозой директортэ, совхозууд болон колхозуудай агрономуудта, зоотехнигүүдтэ, ветеринарна врачнуудта болон хүдөө ажахын бусад хүдэлмэрилэгшэдтэ гэхэ гү, али хүдөө ажахын үйлэдбэриин амжалта шиидхэгшэдтэ энэ журнал хэрэгтэй байха юм.

Нютаг нютагуудай эрхэ байдал хараадаа абалсан, инспектор-эмхидхэгшэдэ зорюулан, тэмдэглэлэй дэбтэр зохёобол, туһатай һэн гэжэ һанагдана. Жэшээнь, барайгар таридаг районуудта хүдэлдэг инспекторэй тэмдэглэлэй дэбтэртэ энэ ургамал тухай эгээн шухала мэдээнүүд байха ёһотой. Инспектор-эмхидхэгшын тэмдэглэл хэхын тулада һара, үдэрөөр хубаагдаһан дэбтэр хэблэбэл, туһатай һэн. Нүгөө талаһаа иимэ календарь хадаа тиимэ һарада, тиимэ тиимэ юумэн таригдаха, тиимээр элдүүрилэгдэхэ гэжэ һануулха болоно. Бүри урдань хүдөө ажахын жэлэй календарь байдаг һэн, энээн соо олон туһатай мэдээнүүд байдаг бэлэй.

Нүхэдүүд, эрдэм наукын, түрүү дүй дүршэлэй туйлалтануудые үйлэдбэридөө нэбтэрүүлхэ иимэ жэшээтэ гурим тогтообол, туһатай гээд һанагдана.

Шалгагдажа, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэдэ ашатай туһатай гэжэ тодорхойлогдоһон эрдэм наукын туйлалтанууд тухай эрдэм шэнжэлэлгын хүдөө ажахын институдууд, туршалгын станцинууд СССР-эй Хүдөө ажахын министерствэдэ, союзна республикын хүдөө ажахын министерствэдэ саг соонь мэдээсэхэ ёһотой. Энээнтэй хамта институт ба туршалгын станци шэнэ нээлтые, онол аргые, ургамалай шэнэ сортые, малай шэнэ үүлтэрые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ һайшаал үгэхэ ёһотой.

(Түгэсхэлэлынь 4-дэхи нюурта)

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ХЭЛЭҺЭН ҮГЫН ҮРГЭЛЖЭЛ

(Түгэсхэл).

Худөө ажахын министерство эрдэм шэнжэлэлгын институдай ба туршалгын станцинуудай гаргаһан наукын туйлалтануудай эгээн һайниинень шэлэжэ абаха зэргэтэй. Зохихо шалгалта хэһэнэй һүүлээр министерство научна нээлтые гү, али түрүү онол аргые ороной тусхай нютагта нэбтэрүүлхэ тухай колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управленинүүдтэ брошюра болгон һайшаан дурадхаха уялгатай.

Тиихэдээ наукын ба түрүү дүршэлэй туйлалтануудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэдээ, хэрэгтэй болохо методическа заабари, схемэ болон бусад материалнуудые зохёон гаргаха зорилго министерствын үмэнэ табигдана. Ямар нэгэн онол аргые нэбтэрүүлхээр дурадхаһан эмхи зургаан хадаа энэ онол аргынгаа үйлэдбэридэ туршагдаһан, шалгагдаһанайнь түлөө харюусаха ёһотой.

Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлдэг шэнэ машина ба түхеэрэлгэнүүдые нэбтэрүүлхэ, техникэ эрхимээр ашаглаха асуудалаар «Союзсельхозтехникын» зургаанууд үйлэдбэриин управленинүүдтэ һайшаалнуудые зохёохо уялгатай. Тэдэнэр хадаа ямар нэгэн түхеэрэлгын чертежнүүдые, технологическа зурагуудые бэлдэхэ ёһотой.

Эрдэм ухаанай ямар нэгэн туйлалтые, хүдэлмэриин түрүү онол аргые, техническэ түхеэрэлгые нэбтэрүүлхэ тухай һайшаал абаад байхадаа, үйлэдбэриин колхоз, совхозуудай управлени эдэ һайшаалнуудые бүхы колхозууд ба совхозуудта үргэнөөр нэбтэрүүлхэ тодорхой хэмжээнүүдые абаха тухай бодомжолхо зэргэтэй.

Управлениин хүдэлмэрилэгшэд нэн түрүүн кадрнуудые бэлэдхэхэ, колхознигууд ба совхозуудай хүдэлмэришэдэй ажалай ямар нэгэн түрүү арга бодотоор хэрэглэхын тулада хүнүүдые һургаха ёһотой.

Бүхы колхозуудай ба совхозуудта эрдэм наукын, түрүү дүй дүршэлэй туйлалтануудые нэбтэрүүлхэ түсэб хараалһанай һүүлээр үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэд, партийна организацинууд хараалагдаһан хэмжээ ябуулгануудай дүүргэлтые хинан шалгаха уялгатай. Шэнэ юумэ дэмжэн һайшаажа, бүхы колхозууд болон совхозуудта хэрэглүүлхэ гээшэ эдэнэрэй арюун нангин уялга мүн.

Ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ, продукци бүхэнэй гаргашые хороохо ябадал ажахые ударидалгын гол шухала зүйл болоно

Худөө ажахын продуктнуудые ехээр абадаг болохын түлөө тэмсэлдэ колхоз, совхозуудай ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ хэрэг шиидхэхы үүргэ дүүргэхэ болоно. Коммунизм болбол обществын хүгжэлтын дээдэ шата мүн. Имагтал үндэр бүтээсэтэ ажалай үндэһэ һуури дээрэ коммунис общество байгуулжа болоно. Бидэнэр эгээн ехэ ажалай бүтээсэ туйлахын тула бүхы арга боломжоёо, социалис ажахын, түсэбтэ экономикын бүхы булюу һайн зүйлнүүдые хэрэглэхэ, наука болон техникын туйлалтые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ ёһотойбди. Имагтал иимэ эрхэ нүхэсэлэй оршон байдалда амгалан ёһоной экономическа мүрысөөндэ капитализмые илажа болохо байна. Хүн хэрэглэмжынгээ зэргээр материальна болон оюун ухаанай баялигуудые хэрэглэхэ, шадал зэргээрээ хүдэлхэ эрхэ байдал имагтал коммунизмын үедэ бии болохо юм гэжэ бидэнэр хэлсэнэбди. Имагтал эгээн ехэ ажалай бүтээсын туйлагдахада гэхэ гү, али наука болон техникын бүхы туйлалтануудые эрхим һайнаар хэрэглэдэг, үйлэдбэреэ һайнаар эмхидхэдэг, обществын ажал хэжэ шадаха бүхы гэшүүдэй хүсэ шадалые элсүүлдэг болоходомнай, энэ туйлагдаха байна. Энээн тухай бидэнэр саг үргэлжэ һанажа ябаха ёһотойбди.

Промышленностиин талаар манай орон ехэ амжалтануудые туйлаа. Хэдэ хэдэн һалбаринуудай, олон түрүү предприятинуудай ажалай бүтээсэ хүгжэнги капиталис оронуудай эгээн үндэр туйлалтануудые үлүү гарана. Теэд юрэнхы дээрээ бидэнэр промышленностиин талааршье, илангаяа худөө ажахын талааршье эгээн хүгжэнги капиталис оронуудые ажалай бүтээсын талаар ахин гарахын тула үшөө ехэ юумэ хэхэ болонобди.

Мал ажалай продуктнуудые абалгада гаргашалагдадаг ажалай гаргашанууд тухай зарим тэды сасуулһан мэдээнүүдые дурдая.

Америкын Холбоото Штадуудта центнер һү абахын тула 3,9 хүн-час гаргашалагдана; эбэртэ бодо малай 1 центнерээр шэгнүүрээ нэмээхэдэ, 7,1 хүн-час гаргашалагдана.

Манай ороной совхозуудта 1961 ондо дунда зэргээр центнер һү абалгада 8,7 хүн-час, эбэртэ бодо малай шэгнүүрээ 1 центнерээр нэмээхэдэнь, 42 хүн-час гаргашалагдаа. Центнер мяха болон һү абалгада хэгдэдэг гаргашынгаа талаар Америкын Холбоото Штадуудай хэмжээндэ байһан, мүн үшөө һайншье жэшээ харуулһан олон түрүү совхоз, колхозууд манайда бии гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Жэшээлхэдэ, нёдондо жэл 1180 колхоз, 204 совхоз центнер һү абахадаа, дунда зэргээр 3,7 хүн-час гаргашалһан байна. Иимэ жэшээнүүд мүн мяха абаха талааршье бии.

Америкын мэдээн зарим тэдыгээр нэмээгдэһэн байжа болоо, тиигэбэшье бидэнэр ажалай бүтээсын талаар Америкын Холбоото Штадуудһаа горьтойхоноор гээгдэжэ ябанабди.

Түүхын зүгһөө энэ тайлбарилагдаха юм. Революциин илалтын һүүлээр бидэнэрэй худөө ажахые юунһээ эхилжэ эрхилһэниие һанаад үзэгты: модон анзаһанда түшэглэһэн бутархай, жэжэ ажахы байгаа бэлэй. Тиихэдэ Америкэдэ энэ үедэ капитализм машина техникэдэ түшэглэһэн худөө ажахын томо үйлэдбэри байгуулаад байгаа һэн. Конкуренци болбол олон миллион жэжэ фермернүүдые үгырүүлээ һэн. Америкынхид худөө ажахын үйлэдбэридэхи ажалай гаргашые үни хада тооложо һураһан юм, харин тиихэдэ колхоз, совхозуудай олонхи хүтэлбэрилэгшэд центнер мяха, центнер һү абалгада хэды шэнээн саг гаргашалагданаб, продукциин өөрынь үнэ сэн ямар бэ гэһэн асуудал тушаа бодомжолоошьегүй байһан юм. Бидэнэр заримдаа ажахыгаа таамаглан, хуушанай хяараа эрхилдэг байнабди.

Үнэхөөрөөшье ажахыгаа ногоо тарилгын гуримай үндэһөөр эрхилхэдэ зүбтэй байгаа гээшэ гү. Газар таряаланай 40 процент, мүн бүришье ехэ талмайе ногоогоор эзэлхэдэ зүбтэй гээшэ гү? Энэ хадаа газараа даншье бүтээсэгүйгөөр хэрэглэһэн ябадал болоно. Ногоо тариха гуримай үедэ худалдажа абтаһан тэжээлэй ашаар ажахыгаа эрхилхэдэ олзотой гэжэ, харин тиигээд өөртөө Вильямсын теориие—ногоо тариха гуримые сэбэрээр бэелүүлхэ хэрэгтэй гэжэ олон научно-шэнжэлэлгын институдуудай хүдэлмэрилэгшэд тоолодог байгаа. Ногоо тариха энэ гуримай ашаар мяха, һүн абтахагүй гэжэ тэдэнэр мэдэдэг бэлэй. Тиимэ дээрэһээ ногоо тариха гурим тэдээндэ «сэбэр теориин» аша туһада хэрэгтэй байгаа. Теэд бодото дээрээ малаа эдеэлүүлхын тула тэдэнэр гүрэнһөө үнэгүй тэжээл абадаг һэн.

Америкын элитэ фермер Гарстые абаад үзээ. Тэрэ хүн али нэгэн ургамалые тарихынгаа урда тээ хэды шэнээн ургаса абахаб, энэ ургамал хэһэн ажалайнь харюу болгон хэды шэнээн үгэхэб, энэ тэжээлэй ашаар хэды шэнээн мяхан абтахаб, тэрэ мяханай сэн ямар байхаб гэхэ мэтээр тооложо үзэдэг юм. Тобшохоноор хэлэбэл, тэрэ бүхы талыень ухамайлжа, бодожо үзэдэг.

Манайда олон ажахынуудта ажал хэрэгтээ иигэжэ хандаха ушар үшөөл үгы байһаар. Продукциин сэн, өөрынь үнэ сэнгые тодорхойгоор мэдэдэггүйбди. Ажалаа унагааһан совхозой директор ажахыдамни мүнгэн үгтэхэ гэжэ мэдэдэг. Харин капиталис гүрэндэ мүнгэ үгэхэ гээшэ ажахыгаа үлөөдһэгүйгөөр худалдаха ябадал болохоһоо гадна, бэеэ буудаха ушар үсөөн бэшэ үзэгдэдэг. Тиимэ, тиимэ нүхэдүүд, үгырхэдөө фермернүүд бэеэ буудадаг юм. Юуб гэхэдэ, тэдээндэ ондоо арга үгы ха юм.

Бидэнэр ажахыгаа ашагтайгаар эрхилхэ ёһотойбди. Совхозуудай директорнүүд, колхозуудай түрүүлэгшэнэр газар хахалалгада, тарилгада, элдүүрилгэдэ, хуряалгада, силос хэхэдэ, эдеэ хоол хадагалхада, мал эдеэлүүлгэ болон харууһалгада ямар гаргашанууд хэгдэнэб гэжэ, малай шэгнүүр 1 центнерээр нэмээхэдэ, хэды шэнээн гаргаша хэгдэнэб гэхэ мэтын зүйлнүүдые тооложо, мэдэжэ байха ёһотой. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, ажалай бүтээсэ болон продукциин сэн ямар зүйлнүүдһээ бүридэдэг бэ гэжэ тодорхойлхо зэргэтэй.

Кукуруза ургуулха дүршэл шудалхынь тула бидэнэр өөһэдынгөө механизаторнуудые Америкэ эльгээгээ һэмди, тэдэнэр ехэ юумэндэ һураа. Мүнөө манайда хэдэн зуун, мянган трактористнууд тус бүридөө 100 гектар, мүн бүришье ехэ кукуруза ургуулжа абадаг болоо.

Тэрэшэлэн мал ажалай асуудалнуудааршье хилын саанахи эрхим һайн дүршэлые халан абаха хэрэгтэй болоно. Ажахыгаа шадамар бэрхээр эрхилхэ хэрэгтэ капиталистнуудһаашье һургаал абахые муу дээрэ В. И. Ленин тоолодоггүй һэн. Һурахада эшхэбтэр бэшэ, һураагүй байхада, урагшаа дабшадаггүй байхада эшхэбтэр. Ажахыгаа шадамараар эрхилдэг хүнһөө һургаал абахада, тиигээд һургаал абаад, тэрэнээ ахин гараха гээшэ һураһан хүндэ сэдьхэлэй ехэ баяр болодог. Тиимэһээ сагаа дэмы бү гээе, үсэд шангаар һуралсан, худөө ажахын үйлэдбэри эмхидхэлгэдэ байһан бүхы шэнэ, түрүү юумые бүрин хэрэглэе.

Мүнөө манайда өөһэдымнай һайн ажахынууд бии. Тэдэниие жэшээ болгоё, хэрбээ тэдэ жэшээнүүднай Америкын хэмжээнһээ бага байгаа һаань, америкынхидһээ һургаал абая. Капитализмтай хэдэг мүрысөөндэ имагтал үсэд шанга ажалаар, ажал хэрэгээ шадамар бэрхээр эмхидхэһэнэй ашаар илажа болохо байна. Үсэд шангаар ажаллаха гээшэ шорой нэгэ газарһаа нүгөө тээшэнь хаяха бэшэ, харин эрхим һайн онол аргада, ажахыгаа шэнээр, түрүү аргаар эрхилхэ хэрэгтэ үсэд шангаар һуралсаха ябадал болоно.

Ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ худөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй анхаралые хандуулха ябадал үйлэдбэриин управленинүүдэй, колхоз, совхозуудай партийна организацинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, бүхы коммунистнууд болон комсомолшуудай нэн түрүүнэй зорилго болоно. Ажал, мүнгэн зөөри багаар гаргашалаад, һайн шанартай ехэ продукци абаха гээшэ колхоз, совхозуудай үйлэдбэриие ударидалгын эгээн гол шухала зүйл болоно.

***

Үшөө зарим асуудалнуудта танай анхаралые хандуулха хүсэлтэйб. Эдеэ хоолдо хэрэглэгдэхэ һайн шанартай хартаабха ехээр ургуулха шухала байна. Хартаабхын үрэһэн тухай шиидхэбэри һаяхан абтаа. Энэ хэрэгтэ һайнаар оролсохо болонобди. Хартаабха тарихын тула һайн газар гаргажа үгэхэ, һайн сортын үрэһэтэй байха хэрэгтэй.

Хартаабха болбол шанартай эдеэ хоол болодог, хартаабхаар хэгдэдэг эдеэнүүдые бүри олон янзын болгохо хэрэгтэй. Жэшээнь, жэжэхэнээр хэршэгдэһэн, тиигээд шарагдаһан, дабһалагдаһан хартаабха ехэ амтатай. Хартаабхаар хэгдэһэн олон эдеэн үнэгүй, шанарайнгаа, амтынгаа талааршье һайн юм.

Олон янзын эдеэ хоол бэлдэхын тула кукуруза ургуулха ябадал ехэ удха шанартай байна. Һүн эдеэтэй болоходонь консервэ хэхын тула тусхай сортын кукуруза ехээр тариха шухала. Теэд манайда консервэ хэхын зорилгоор кукуруза багаар таригдадаг. Гадна заримдаа тэрээгээр консервэ зүбөөр хэжэ шададаггүй. Нэгэтэ би кукурузаар хэһэн консервэ эдижэ туршаад, иигэжэ бодоо һэм: эдэ баанхатай консервэнүүдээр эдээниие хэһэн хүниие шэдэжэрхёо һаа, һайн байгаа. **(Зал соо энеэдэн гарана).** Ондо ондоо кукуруза байдаг. Эдеэ хоол болодог тусхай кукурузые һүн эдеэтэй болоходонь консервэдэ хэрэглэдэг. Тэрэниие хүн ехэ амтархажа, «хургаяа хазажархин алдажа» эдидэг юм.

Москвада, мүн бусад городуудта һүн эдеэтэй болоһон кукурузые асаржа худалдахада болоно, мүн болоһон буурсагшье худалдахада болохо байна. Энэ хадаа үнэхөөрөө шэмэтэй эдеэн болодог. Теэд манайда энэ үшөөл бага байдаг.

Набшаһан шэнгеэр бэлдэгдэһэн кукуруза ехэ шэмэтэй. Энээниие америкынхид, англиинхид хэхэдээ бэрхэ юм.

Англиинхид үглөөгүүр юу эдидэг бэ? Олон ушарта набшаһан шэнгеэр хэгдэһэн кукуруза һүн хоёрые эдидэг. Америкынхид кукурузые олон янзаар бэлдэжэ, туйлай ехээр эдидэг байна.

Фасоль ехээр ургуулха хэрэгтэй. Энэ хадаа эдеэ хоолой шэмэтэй ургамал мүн. Грузинууд лоби гэжэ эдеэгүйгөөр эдеэлдэггүй. Лоби гээшэ юуб? Ногоон фасоль мүн гээшэ. Тэрэ хадаа амтатай, шэмэтэй, үнэгүй эдеэн мүн.

Тобшоор хэлэхэдэ, фасоль болон соя ургамалнуудые ургуулха хэрэгтэ онсо анхаралаа хандуулжа, эдэ ургамалнуудһаа эдеэ хоолой зүйлнүүдые бүри ехээр хэхэ хэрэгые бүхы хэмжээгээр хүгжөөхэ шухала. Хуряалгын машина үгы дээрэһээ эдэ ургамалнуудай талмай үргэдхэгдэнэгүй гэжэ хэлсэдэг. Мүнөө хуряалгын үедэ эшэнүүдынь үндэрөөр сабшагдажа, ехэ ороохо таряан газарта унана. Хэрэгтэй машинануудые бии болгохо шухала. Гээлтэгүйгөөр хуряадаг хуряалгын машинануудые хэхыень инженернүүдтэ даалгаха хэрэгтэй. Манайда фасоль гектарай 12—15 центнер ургаса үгэдэг. Энэ хадаа ургамалай белок гээшэ.

Эдеэ хоол үгэдэг ургамал—горох мүн лэ үнэтэй сэнтэй юм. Олон янзын эдеэ горохһоо бэлдэхэ хэрэгтэй. Илангаяа ногоон горох бэлдэхэ шухала, консервэ ехээр хэхэ хэрэгтэй. Болоһон горох эдеэ хоолдо ехээр хэрэглэхэдэ болоно. Горохтой пирог амтатай эдеэн гэжэ нэрлэгдэдэг. Горохтой шүлэн газар хахалдаг хүндэшье, солдадташье шэмэтэй эдеэн болодог. Тиимэ дээрэһээ горохоор ехэ хо бэлдэдэг болохо шa.

Мяха, һү болон эхоол бусад продуктнуу ех абадаг болохо тушаг гэлжэ оролдожо ба хэр тэй. Тиигэбэшье 1 эд овощгүйгөөр һайн лодоггүй. Тиимэһээ зын овощ тариха, ээн олон янзын эдеэ хооэл хэрэгтэй. Овощёор се һайнаар хэдэг болохо уха Ногоон овощ ганса заа шэ, харин үбэлэйшье са байлгаха тухай бидэ доми олхо болонобди. Зэ рилгые теплицэ ехэ ба жа, үбэлдөө овощ е гуулжа, тэрэшэлэн ов һайнаар хадагалдаг ло энэ зорилгые шиидхэхэ бо нобди. Мүнөө хүргөөдүс температурада байлга, бусад аргаар овощинууд саг соо ногоон зандан ба гаха арга боломжо мүө дэндэ наука болон хи олгожо үгэнэ.

Бүхы хүсөөе тарилга харууһалгада, ургаса хуряалгада зорюулха!

Нүхэдүүд! Бидэнэр худөө ажахыдахи хүдэлмэринүүдэй ябасые ямараар сэгнэнэбибди? Хабарай тарилгын хүдэлмэринүүд мүнөө жэлдэ һайнаар үнгэрэгдөө. Энэ хадаа арадай политическэ болон ажалай ниитэ дэбжэлтын үрэ мүн. Худөө ажахын хүтэлбэрилгые шэнээр эмхидхэһэн ябадал тэрэшэлэн шухала үүргэ дүүргээ, колхозууд болон совхозуудые хүтэлбэрилгэ тодорхой болоо. Бүхы орон соомнай партиин XXII съездын болон КПСС-эй Центральна Комитедэй мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдые дүүргэхын түлөө эршэмтэй шанга тэмсэл дэлгэрээ.

Хабарай тарилгын түсэб 103 процент дүүргэгдээ. Бүхыдөө колхозууд болон совхозууд 148 миллион гектарта хабарай тарилга хээ гэхэ гү, али үнгэрэгшэ жэлэйхидэ орходоо 14 миллион 728 мянган гектар ехээр хээ. Шэниисын тарилга 3 миллион 500 мянган гектараар ехэ болоһон байна. 34 миллион 926 мянган гектарта кукуруза таригдаа гэхэ гү, али үнгэрэгшэ жэлэйхидэ орходоо, 11 миллион гектар ехээр таригдаа. Горохой, гэршүүхын, просой, фасолиин, соеын тарилга үргэдхэгдөө.

Кукурузын тарилгые арга боломжотой тааралдуулан үргэдхэхэ, тэрэниие һайнаар элдүүрилхэ, хуряаха хэрэгтэй гэжэ тусхайлан тэмдэглэхые хүсэгдэнэ. Кукуруза ехээр тариха гээшэ тэрэниие ехээр абаха гэһэн ябадал үшөөл бэшэ юм. Гурба дахин ехэ кукуруза тарижа болохо. Зүгөөр гектарһаа 300 центнер бэшэ, харин 100 центнер силосэй ногоо абажа болоно. Энэ хадаа бүхыдэнь ургаса ехээр абалгые туйлаагүй гэһэн удхатай. Кукуруза гээшэ 450—500 центнер ба 1000—1200 центнер ногоо үгэжэ шадаха байна. Кукурузын ургаса тухай асуудал хадаа нэн түрүүндэ тарилгын шанар тухай, элдүүрилгын шанар тухай асуудал, мэргэжэл шадабари тухай асуудал мүн болоно. **(Альга ташалга).**

Тиимэһээ кукурузын тарилга үргэдхэхэ тухай хэлэхэдээ, болгоомжотой байха хэрэгтэй. Ехээр тари гэжэл шангадажа, эрилтэ табижа болохогүй. Танай газар нютагта адагынь гектарһаа 400—500 центнер силосэй ногоо абахын тулада нэн түрүүндэ кукурузын тарилгые һайнаар элдүүрилжэ һураха хэрэгтэй. Тиигээ һаа, танайда мяхан, һүн ехэ болохо. Таанар 500—600 центнер абажа шадаха байнат. Бүри ехэ ургаса абадаг ажахынууд бии.

Үнгэрэгшэ жэлнүүдтэ колхозууд болон совхозууд бодото дээрээ горох болон тэжээлэй бобы таридаггүй байгаа. Манай газарай энэ гайхамшагта ургамалнууд үнэндөө таряалан дээрэһээ намнагдадашаһан байба. Мүнөө жэлдэ колхозууд болон совхозууд 4 миллион 463 мянган гектар горох, үнгэрэгшэ жэлэйхидэ орходоо 2 миллион 500 мянган гектар ехээр тариһан байна. Горохые тарихада хүнгэн юм. Юундэб гэхэдэ, тэрээндэ зүрууд хоорондын элдүүрилгэ хэрэггүй, тиихэдэ тэрэниие хуряалга мүнөө оньһожоруулагданхай. Горох ехээр тариха хэрэгтэй. Энэ ургамалай үрэһэн тухай хэлэхэ болоо һаа, ерэхэ жэлдэ бэшэшье һаа, адагынь хоёр жэл болоод байхада, хүсэд хүрэмөөр үрэһэтэй болохобди, горохые бидэнэртэ хэрэгтэй хэмжээгээрнь тарижа шадахабди.

Тэжээлэй бобы манайда хэрэгтэй хэмжээнһээ багаар таринабди. Мүнөө жэлдэ манайда минил 737 мянган гектар, үнгэрэгшэ жэлэйхидэ орходоо, 625 мянган гектар ехээр таригдаа. Энэ ургамалай тарилгые үргэдхэхэ хэрэгтэй.

Колхозууд болон совхозууд энэ жэлдэ малай тэжээл болохо саахарай свёкло тарилгые үргэдхөө. Энэ ургамал 2 миллион 660 мянган гектарта таригдаа. Энэнь үнгэрэгшэ жэлэйхидэ орходоо 1 миллион 460 мянган гектараар ехэ байна. Хэрбээ энэ талмайһаа адагынь 150 центнер үндэһэ гектарһаа абаа һаа, энэмнай гахайнуудые болон бусад мал тэжээхэ тон үнэтэ 40 миллион тонно шахуу тэжээл болохо.

Мүнөө гол юумэн юуб гэхэдэ, кукуруза, саахарай свёкло болон бусад ургамалнуудые һайнаар харууһалжа, ехэ ургаса ургуулха, саг соонь хуряаха ябадал болоно. Хэрбээ шэрэлгын хэрэгсэлнүүдэй бэрхэшээлтэй болоо һаань, кукурузые поли дээрэнь силосовалхаар бэлдэхэ хэрэгтэй. Иимэ ушарта силос шэрэхэ талаар ямар нэгэн үлүү гаргаша болохо байна гээшэ. Тиигэбэшье бидэнэр кукурузаяа саг соонь, гээлтэгүйгөөр хуряажа, силосовалжа шадаха байнабди. Тиин гаргашануудынь һайн шанартай ехэ тэжээлээр харюулагдаха байха.

Мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилхэ болон бэлдэхэ хэрэг ямар байнаб? Энэ жэлэй үнгэрһэн үе соо мяха болон һү бэлэдхэл үнгэрэгшэ жэлэйхитэй сасуулхада, зарим тэды ехэ болоо. Үнгэрэгшэ жэлэйхитэй сасуулхада, орон дотор 1962 оной июниин 20-ной байдалаар иимэ хэмжээтэй ехэ юумэ бэлдэгдээ гэбэл: мал—313 мянган тонно; һүн—831 мянган тонно; үндэгэн—689 миллион хэһэг; нооһон—12 мянган тонно ехээр бэлдэгдээ.

Үнгэрэгшэ жэлэйхитэй сасуулхада, мал бэлэдхэлгые удаадахи республиканууд ехэ болгоо гэбэл: Россин Федераци—19 процент, Украинын ССР—27 процент, Молдавиин ССР—103 процент, Киргизиин ССР—49 процентээр. Зүгөөр энэ ургалтые хангалтатай гэжэ тооложо үшөөл болохогүй. Мяха болон һү абалгые, бэлэдхэлые ехэ болгохо гэһэн зорилго шиидхэхын тулада нилээд ехээр хүдэлмэрилхэ хэрэгтэй.

Колхозууд болон совхозууд дотор июниин 1-дэ 1961 онойхитой сасуулхада, малай тоо иимээр олошороо гэбэл: эбэртэ бодо мал —5 миллион 600 мянган толгой, тэрэ тоодо үнеэд 1 миллион 918 мянган толгой; гахайнууд—4 миллион 370 мянган толгой; хонин—2 миллион 218 мянган толгойгоор.

Гэхэтэй хамта зарим республиканууд дотор үнгэрэгшэ жэлэй тусхайта үеынхитэй сасуулхада, малай тоо толгой үсөөрөө гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Энэ жэлдэ ороохото ургамалнуудай байдал ямар болохыень мүнөө хэлэхэ гээшэ бэрхэтэй. Мүнөө үедэ тарилгын байдал хангалтатай байна. Ургасын эдеэшэхэ, тэрэниие хуряаха үедэ хэрбээ онсо зохидгүй эрхэ байдалай тохёолдоогүй һаа, мүнөө жэлдэ манайда ороохото таряанай ургаса үнгэрэгшэ жэлэйхиһээ дээшээ байха гэжэ хараалжа болоно. РСФСР-эй урда зүгтэхи ургаса тодорхойлогдонхой. Кубаньда, Ставропольда, Ростовой областиин хэдэ хэдэн районуудта хуряалга ябажа байна. Эндэ ургаса ехээр абтана. «Кубань» гэжэ совхоз дотор гектарһаа 33 центнер горох абана гэжэ би «Правдада» уншааб. Энэ сохо директор нүхэр Максло бидэнэр үнгэрэгшэ кэ шүүмжэлһэн байгаабди совхоз ногоонуудай ро 500 гектар горох тариһа б на. Таанар тоолоод үзэ совхоз гектарһаа хэды но абаха байгааб, хэды го абахаб. Тус совхоз гекар 33 центнер горох, тэрэн гадна, һолоомо абаха, ю монь тэжээлэйнгээ шэмин лаар гол газарай үбһэнөө тахагүй. Поволжиин облас нууд һайн үрэ дүнгөөр гана». Зүгөөр хорхойт шье һаань, би тэдэниие хэгүйб. Юундэб гэхэдэ, хэзээшье нэрлээгүй тоо Волго шадарайхид нэр Ураалда болон Сибирьтэ рилга муу бэшээр хүгж байна. Целиннэ хизаар муу бэшэ байна. Зүгөөр нөө эсэсэй тобшолол хэхэ шэ эртэ байна гэжэ дабтан лэнэб.

Хэрбээ кукурузада бэр шээлтэ хатуу юумэнэй тохё доогүй һаа, Украина үнгэр шэ жэлэйхиһээ бага бэшэ ряа үгэхэ байха. Тэндэ лээд юумэн кукурузаһаа дыдаха байна. Юундэб гэхэ намарай тарилга нёдондон хиһоо муу байна ошуу. раинын зарим областьнуу намартаа бороогүй байжа, марай тарилга муугаар үб жэһэн, тарилгын зарим хуби дахяад тариха хэрэгтэй бо һон юм. Украинада 10 ми лион шахуу гектар кукуру 1,5 миллион гектар горох ригдаа.

Үнгэрэгшэ жэлдэ Украи түсэбэй ёһоор 650—700 ми лион пүүд таряа худалда байһан аад, 786 миллион пү худалдаа һэн. Хэрбээ бү юумэнэй һайн байгаа һаа, раинынхид нёдондо жэлэйхи бага бэшэ таряа, харин ехэ шье худалдажа болохо ба на гэһэн һанал Украинын тэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдэ дөө, намда түрэбэ.

Нүхэдүүд! Өөрынгөө үг дүүргэхэмни. Зүблөөн һайна үнгэрөө, хэрэг байдалаа һа наар мэдэжэ абаабди, хүдэ мэрээ этигэл найдамтайга ябуулхабди гэжэ тоолон Нютаг нютагуудтаа бусад тарилга элдүүрилгэдэ бү хүсэл оролдолгоёо мүнөө рюулха хэрэгтэй. Кукурузы саахарай свёклын ехэ урга ургуулха, үндэр ургаса аба тэжээл хүсэд хүрэхөөр бэлд хэ тухай нэн түрүүндэ хэл дэнэ гээшэ. Энэ хадаа м ажал хүгжөөлгын гол зүйл б лоно. Танай газар нютаг мүнөө тарилга элдүүрил машинануудые хуряалга бэлдэхэ гээшэ шиидхэхы у ха шанартай болоно.

Мал ажалда түрүүшын ила та туйлахын — таряаланг газарай зуун гектар бүридэ центнер мяха, эдлүүриин б сад газарай зуун гектар бүр дэ 16 центнер мяха һаян сагта абахын тулада бүхы ю мэ хэхэ гээшэ тон шуха байна. Энээниие туйлаад, са шадаа ябаха, бүри ехэ юу туйлалгада бэлдэхэ хэрэгт Тэрэнэй тулада бүхы арга б ломжонууд манайда бии.

Хэрбээ бидэнэр һа дэлмэрилжэ, эмхи гуримые эрхимээр һа жа, хүнүүдые элсү хэрэгнай амжал ябаха.

Партиин XXII шиидхэбэринүүд бо тиин Программа соо һан зорилгонуудые тайгаар дүүргэхэ ар жын бидэнэртэ бии б мэдээнүүд харуулна.

Мүнөө жэлдэ, эдеэшэхэ эрхэ байда даагүй һаа, уридша раалһанай ёһоор, ту 9—10 миллиард пүү суглуулха бодото ар жонууд манайда бии байна. Иимэ хэмжээн бидэнэр хэзээшье су гүйбди. 8 миллиард ряан суглуулагдаа, о ряанай асуудал ши гэжэ партиин XIX съ рэ хэгдэһэн тоосоото соо хэлэгдэһэн байгаа энэнь биологическа ур жэ нэрэтэй юумэн бай рин бодото дээрээ 5 лиард пүүд суглуулһ гаабди. Энэ элидхэл логдоходо, хүнүүд ороохо таряанай а шиидхэгдээ һаань, хи түһөө бэшэ, харин ёһ лээмэ үгэгты гэжэ зү лэдэг болоо һэн. Энэ Сталинда хэлэхэдэ, т жэ асууһан юм: хилээ дэ худалданагүйб, хил далдаха хэрэгтэй. Зү лээмэ хаанаһаа абаж байгааб? Хилээмэн байгаа ха юм.

Мүнөө ороохо таря «гурба миллиард пүүд болоошье һаань, ороо абалгын асуудал хүсэ хэгдээ гэжэ тоолож гүй. Ороохото таряана далые мал ажалай абалгые ехэ болгохо г рилгоһоо амяарынь ши болохогүй. Ороохото гүйгөөр мяха, һү абал шэлүүлжэ болохогүй. Ороохото таряан ма хоёр хадаа хоорондоо той ажахын хоёр һалба

Энээнтэй дашарам таряа гамнаха хэрэгт хэлэхые хүсэнэб. Һаяхан нэгэ газетэдэ толил дэшэг уншаа һэм. Х мал тэжээдэг хүнүүд жэ тэрээн соо мэдээс байгаа. Иимэ юумэ наймаашад хэнэ. Тиим дэлтэй тэмсэл хээгүй һ лээмээр мал тэжээхэ олошоржо болохо. Ал газарта хүдэлмэрилһэн тэй болоод, бодото дээ рэнэй хилээмэ хэрэглэ жоо наймаа хэгшэдтэ эрид шанга тэмсэл хэ хала. Эдеэ хоолой үнэ дукт хонжоо наймаа мал тэжээжэ, олзо о гаргажа болохогүй. **ташалга).**

Нүхэдүүд! Бидэнэрэй ехэ зорилгонууд байна. скэ Союзай Коммунис партиин Центральна К болон Министрнүүдэй һаяхан худөө ажахын мэрилэгшэдтэ тусхай гатайгаар хандаһан Арад зоной хэрэглэмж хаар болон һүөөр хүс гажа боломоор хэмжээ мал ажалай продукт ехэ болгохын тула эр шангаар ажаллаха гэж ти колхознигуудые, со дай хүдэлмэришэдые, ажахын бүхы хүдэлм шэдые уряална. Энэ зо шиидхэжэ, колхознигу лон совхозуудай хүдэ шэд коммунизм байгуу рэгтэ ехэ хубитаяа байна.

Энэ зүблөөндэ хабаа худөө нютагай бүхы ажа тай хамта худөө ажахы дуктнуудые бүри мүнөө нилээд ехэ болгохо бэ партиин Центральна К этигэн найдаһанаа мэд Ехэ, бэрхэшээлтэй, ш хэрэгтэ, коммунис байг тын хэрэгтэ, амжалта хыетнай хүсэнэб! **(Нэ үни удаан альга ташал лоно. Бултадаа хүл бодоно).**

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ

БУРЯАД ҮНЭН
4-дэхи нюур
1962 оной июлиин 3.

Манай адрес, телефонуу

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. **ТЕЛЕФОНЫ РЕДАКЦИИ:** редакра — 46-32, зам. редактора 32-74, ответ. секретаря—27, отделов партийной жизни пропаганды—24-74, сельско хозяйства и советского строительства—47-59, промышленности, транспорта, информации 35-14, культуры, литерату и искусства —34-05, писем и рабселькоров—40-49, отдел переводов и корректоров — 35-95, бухгалтерия — 37-32. Для междугородних переговоров—16.

Гор. Улан-Удэ, типография Министерства культ Бурятской АССР.

Н00914. Зак. № 3372.